

16+

Сцяжынамі
кніжнай
Масквы
стар. 4

Чуўся крык
збалелай
душы
стар. 5

Скорабагатаў:
музыка
свята
стар. 14-15

Дзеля зацікаўленай дзятвы

Фота дастанна Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа.

Валярыя Жолтак «У Люсінскай школе», 1959 г.

Умногіх краінах свету 5 кастрычніка адзначаецца Дзень настаўніка. Міжнароднае свята было заснавана ў 1994 годзе, хоць, напрыклад, у Савецкім Саюзе першы Дзень настаўнікаў прайшоў яшчэ ў 1965-м. Сёння кожная краіна выбірае свой шлях святкавання. Прычым тычыцца гэта не толькі спосабу, але і даты. У Беларусі віншаваць педагогаў прынята ў першую нядзелю кастрычніка.

Магчыма, менавіта ў гэты дзень многія з нас хоць на хвіліну задумаюцца пра тое, як паўплываў ці змяніў іх жыццё добры настаўнік... Заўжды запамінаецца той, хто здолеў стаць для дзіцяці не проста добрым выкладчыкам і выхавальнікам, але і сябрам, дарадчыкам, уважлівым слухачом. Верагодна, такім і быў для сваіх вучняў самы знакаміты ў беларускай літаратуры настаўнік Якуб Колас. Пра гэта сведчыць многае, у тым ліку і захаваная перапіска пісьменніка з яго вучаніцамі па педтэхнікуме Наталляй і Марыяй Туравец. Апошняя ён падпісаў і падарыў кнігі «Дрыгва» і «Вершы і паэмы».

А першая школа, дзе працаваў будучы класік, — гэта Люсінскае народнае вучылішча Хатынскай воласці Пінскага павета (цяпер Ганцавіцкі раён). На палатне Валярыя Жолтак мы бачым выпускніка Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі сярод усхваляванай і зацікаўленай дзятвы, якой Якуб Колас падарыць толькі год займальных урокаў і, мабыць, нясумных размоў.

«ЛіМ»-акцэнт

Святыні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыву мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» з 50-годдзем з дня заснавання. Дзякуючы карпатлівай працы калектыву мемарыяльнага комплексу сучаснікі адкрываюць новыя старонкі абароны крэпасці і захапляюцца подзвігамі гераічнага пакалення пераможцаў, звярнуў увагу Прэзідэнт. «Упэўнены, ваша дзейнасць, накіраваная на захаванне праўды аб Вялікай Айчыннай вайне і ролі ў ёй нашага народа, дапамагае выхоўваць сапраўдных патрыётаў, дае магчымасць Беларусі і далей будаваць з гонарам сваю будучыню на падмурку народнага адзінства, агульначалавечых каштоўнасцей, міру і згоды», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народную артыстку РСФСР Алу Дзямідаву з юбілеем. «Створаныя вамі яркія вобразы ў кіно і на сцэне, якія вызначаюцца асаблівым прачытаннем характараў, атрымалі высокую ацэнку прафесіяналаў і любоў шматлікіх прыхільнікаў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што шматгранная творчая дзейнасць артысткі і ў далейшым будзе дарыць людзям радасць і натхненне, служыць развіццю культурнага супрацоўніцтва Беларусі і Расіі.

Прысвячэнне. Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Наталля Качанава прыняла ўдзел ва ўрачыстым адкрыцці выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі. Тут прадстаўлены работы ўдзельнікаў VI Міжнароднага мастацкага пленэру «Святасць зямлі беларускай», прысвечанага памяці мітрапаліта Філарэта і Году народнага адзінства, паведамляе БелТА. Міжнародны мастацкі пленэр стаў знакавай падзеяй у духоўным, культурным і мастацкім асяроддзі, а таксама садзейнічаў яднанню нацыі. «Мітрапаліт Філарэт — гэта яшчэ і выбітная асоба, герой Беларусі, які ўсё сваё жыццё рабіў усё для таго, каб аб'ядноўваць нас, каб наша краіна была мірна, спакойная, і заклікаў нас да гэтага», — падкрэсліла Наталля Качанава. На яе думку, будзе выдатна, калі выстаўка пройдзе і ў іншых гарадах нашай краіны. У мерапрыемстве таксама прыняў удзел дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Мезенцаў.

Дата. Міністэрства сувязі і інфарматызацыі выдпусціла ў абарачэнне канверт з арыгінальнай маркай «30-годдзе ўтварэння Садружнасці Незалежных Дзяржаў». Цырымонія гашэння канверта спецыяльным штэмпелем адбылася ў Мінску. У аснове спецштэмпеля — эмблема СНД. Дызайн — Святланы Цырулік, наклад — 20 тысяч. Праект падрыхтаваны ў супрацоўніцтве з Выканаўчым камітэтам Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Архітэктура. XIV Нацыянальны фестываль архітэктуры, прысвечаны Году архітэктуры і горадабудуўніцтва ў СНД, пачынаецца сёння і будзе доўжыцца да 16 кастрычніка. Як паведалі ў прэс-службе Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва, нацыянальны фестываль архітэктуры — своеасаблівая справаздача беларускіх архітэктараў, якая адлюстроўвае асноўныя дасягненні айчыннага дойлідства на пэўным этапе і дэманструе найлепшыя творы беларускіх майстроў. Важны аспект — магчымасць назіраць тэндэнцыі развіцця айчыннай архітэктуры і ацаніць яе дасягненні. Галоўнай пляцоўкай фестывалю стане Рэспубліканскі дом архітэктара. Запланаваны архітэктурныя конкурсы. Будзе ўручаны ганаровы прыз «Дойлід Рэспублікі Беларусь».

Мастацтва. I трыенале «Канцэпт» Беларуска-Рускага саюза мастакоў пройдзе з 18 лістапада да 16 снежня ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі (Палац мастацтва), а таксама на іншых пляцоўках горада ў фармаце фестывалю мастацтва. Да ўдзелу ў трыенале прымаюцца як асобныя работы, так і праекты аўтараў або групы аўтараў у розных жанрах і тэхніках выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, фатаграфіі і іншых мастацкіх практык. «Мы даём слова творчасці, якое адчувае сябе ўтульна па-за традыцыйнымі класічнымі рамкамі, стварае новыя формы і новыя сэнсы», — падкрэсліваюць арганізатары. Прысьлядз заўкі з канцэпцыйнай работы або праекта, фотаздымкамі і эскізамі можна да 31 кастрычніка.

Рэгіён. Выстаўку «Традыцыйная лялька — бязмянная народная мудрасць» пранануць у Бабруйску. Прадстаўлена больш за 140 экспанатаў. Аўтар выстаўкі — кіраўнік студыі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва «Майстрыха.by», член саюза майстроў народнай творчасці Беларусі Гульнар Качан. Экспазіцыя — вынік работы аўтара па аднаўленні традыцыйнай культуры, народных абрадаў, лялек-абражэў і традыцыйнай вышыўкі за некалькі гадоў. Галоўная мэта — паказаць, як нашы продкі разумелі свет і сябе ў ім, як узаемадзейнічалі з прыродай і якая глыбіня ведаў занатавана ў народных святах і абрадах, традыцыйных ляльках і вышыўцы, адзначаюць арганізатары.

Агляд афіцыйных падзей ад Інэсы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчы пульс не спыніць

Творчы вечар пісьменніцы, лаўрэата I Нацыянальнай літаратурнай прэміі Тамары Красновай-Гусачэнькі па кнігах «Будзем жыць...» (у яе ўвайшлі выбраныя вершы розных гадоў, апавяданні і эсэ) і «Сустрэча» (менавіта за гэты зборнік аўтар уганаравана прэміяй у намінацыі «Паэзія» ў 2015 годзе) прайшоў у аднаўленні блізкіх, сяброў і аднадумцаў.

Падчас імпрэзы.

Ярка і эмацыянальна паэтэса чытала свае творы пра сапраўднае каханне, пяшчоту, глыбокую прыхільнасць да родных мясцін. Трывога, боль, сумневы, разважання аб пражытым — у кожным радку, ва ўсіх творах — свая гісторыя, якой аўтар дзялілася са слухачамі.

Вершы, дарэчы, чытала не толькі аўтар, але і ўдзельнікі сустрэчы: работнікі бібліятэк, пісьменнікі, сябры, родныя. Напрыклад, трылогію «Франтавыя лісты», напісаную да 75-годдзя Перамогі,

прадставіла яе ўнучка Дар'я Краснова, а пераставорэнне гэтага верша на беларускую мову — перакладчыца з Полацка Галіна Загурская. У аснове твора — трагедыя сям'і Івана, роднага дзядзькі Тамары

Іванаўны, які загінуў падчас вайны пад Варшавой.

У творчасці Тамары Красновай-Гусачэнькі — праўда жыцця ва ўсіх яе праявах: мінулае — родная вёсачка Шчаляціна на Браншчыне, продкі, якія акрэслілі мяжу паміж добрам і злом, дзядуля, які чытаў ёй на печы Біблію («Тосподь с тобою, // Бойся лишь Бога. // Будь молодцом!» // Так и живу — всю жизнь — молодая, // Бога боюсь и песней летаю)... і дзень сённяшні — дынамічны, жорсткі, дзе многае выклікае непрыманне... Але, не маючы паміць пра свае карані, не маючы цвёрдай грамадзянскай пазіцыі, пранізілыя радкі не напішаш.

Напярэдадні Дня народнага адзінства Тамара Краснова-Гусачэнька выказалася пра тое, што паэт не павінен заставацца ўбаку ад падзей, якія адбываюцца ў краіне, бо ўпэўнена: народнае адзінства дасягаецца шляхам згуртавання, узаемадзейнення, неабыхаваасці, узаемаразумення.

Людміла ЛЯХАВА

стасункі

Вырашэнне супольных задач

У Маскве прайшла сустрэча кіраўніцтва ФНКА «Беларусы Расіі» з прадстаўнікамі Выдавецкага дома «Звязда».

Дзясяткі тысяч беларусаў жывуць і працуюць у сталіцы Расіі. І, канешне ж, ім цікавы медыяныя, інфармацыйныя стасункі з радзімай. Пра гэта і ішла размова на сустрэчы ў офісе ФНКА «Беларусы Расіі» ў Маскве.

Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч і намеснік дырэктара — галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва» Аляксей Чарота расказалі пра грамадска-палітычны часопіс «Беларусь», які «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь выдае на трох мовах — беларускай, англійскай, кітайскай, газету «Голас Радзімы», іншыя айчынныя перыядычныя выданні.

Старшыня ФНКА «Беларусы Расіі» Сяргей Кандыбовіч перадаў праз выдаўцоў падзяку Міністэрству інфармацыі Беларусі за сістэмнае забеспячэнне суродзічаў бібліятэчкі кніг, выданых у нашай краіне.

На сустрэчы разгледжаны пытанні сумеснага выдання кніг-білінгваў для беларускай дыяспары. Ішла размова і пра зборнік перакладаў беларускіх народных казак на мовы народаў свету. Такое выданне паспрыяе, на думку ўдзельніка сустрэчы, ураджэнца Давыд-Гарадка, намесніка старшыні ФНКА «Беларусы Расіі», Героя Расійскай Федэрацыі Аляксандра Дарковіча, наладжванню міжнацыянальных стасункаў, пашырэнню сяброўства розных дыяспар, а таксама павялічыць уяўленні пра Беларусь, беларускую культуру ў свеце.

Сяргей ШЫЧКО

акцыі

Паяднаня словам Купалавым

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы і Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь у Стамбуле ладзілі святочную імпрэзу, у межах якой прайшлі прэзентацыя выстаўкі «Янка Купала ў дыялогу культуры», акцыя «Чытаем Купалу разам» і свята «Багач». Дзея адбылася ў Стамбуле ў Беларуска-турэцкім парку сяброўства.

У мерапрыемстве бралі ўдзел прадстаўнікі беларускай дыяспары, гарадскіх улад, стамбульскай грамадскасці, консульскага корпуса, СМІ.

Папулярныя творчасць у Янкі Купалы і знаёмчыя замежную грамадскасць з выбітнай асобай беларускага нацыянальнага адраджэння, музей працягвае традыцыі, закладзеныя самім паэтам, які ад імя свайго народа гаварыў «на свет цэлы».

Некалькі гадоў кніжны выдавецтва Беларусі — Выдавецкі дом «Звязда», «Мастацкая літаратура», «Белпрынт», Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа — аякуюцца серыяй «Сябрына: паэзія народаў Расіі». Навічка, якая толькі што пабачыла свет, — зборнік вершаў Юрыя Семяндэра «Голас Волгі».

Пераклаў творы народнага паэта Чувашыі на беларускую мову лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі.

Кнігі з серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі» перададзены ў зборы Расійскай бібліятэкі замежнай літаратуры імя М. І. Рудаміно. Цяпер зборнікі народнага пісьменніка Удмурцыі Вячаслава Ар-Сяргі, народнага паэта Татарстана Роберта Мінуліна, класікаў чувашскай паэзіі Мішы Сеспеля і Юрыя Семяндэра (а ўсяго ў серыі выйшла сем кніг) зоймуць сваё месца ў Цэнтры славянскіх культур, які працуе ў маскоўскай бібліятэцы.

Кнігазборы такога маштабу заўсёды цікавыя прадстаўніцтвам розных нацыянальных літаратур, розных моў і культур. І, відавочна, новыя паступленні прыцягнуць у скарбніцу ведаў і прадстаўнікоў тых народаў, з чымі літаратурамі звязаныя навічкі кнігавыдання.

Што да беларускіх выдаўцоў, адзнакай прэстыжу стала перадача сваіх здабыткаў у аўтарытэтных кніжных фондах. Цяпер у серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі» рыхтуюцца да выдання новыя творы. Першы з іх — зборнік башкірскіх паэтэсы Зульфій Хананавай. Кніга пабачыць свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Раман СЭРВАЧ

Грамадска-культурная акцыя «Чытаем Купалу разам» далучае Турцыю да краін, паяднаных з Беларуссю Купалавым словам. Акцыя ўзяла старт у 2012 годзе і з поспехам праходзіла не толькі на радзіме паэта, але і ў Расіі, Грузіі, Украіне, Літве, Латвіі, Эстоніі, Польшчы, Ізраілі, Фінляндыі, Славакіі, Францыі, Чэхіі, Сербіі.

Тосці змаглі адчуць атмасферу народнага свята «Багач» і атрымаць асалоду ад нацыянальнага каларыту падчас удзелу ў інтэрактыўнай праграме, падрыхтаванай музеем.

Падчас візіту ў сталіцу Турцыі запланаваны сустрэчы кіраўніцтваў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы і стамбульскіх Музея Адама Міцкевіча і Музея творчасці Архана Памука (Музея нявіннасці) праз ўдзел кіраўніцтва ўпраўлення культуры Стамбульскай мэрыі. Будучы абмеркаваны перспектывы міжмузейнага супрацоўніцтва.

Міра ІЎКОВІЧ

з нагоды

«Мігаценне золата»

Новая кніга празаіка Алеся Кажадуба пад такою назваю выйшла ў Маскве.

Літаратар нарадзіўся 27 верасня 1952 года ў Ганцавічах, жыў з бацькамі ў Навагрудку. Закончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР, на Беларускім тэлебачанні і ў рэдакцыі часопіса «Маладосць».

Першае апавяданне надрукаваў у 1976 годзе ў «Маладосці». У 1980 годзе выдаў першую кнігу прозы «Гарадок». Затым яшчэ тры кнігі: «Размова» (1985), «Лесавік» (1987), «Дарога на замчышча» (1990). Закончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве, дзе з 1990 года жыве і працуе. Піша на рускай і беларускай мовах.

Новая кніга Алеся Кажадуба — аб'яднаны пад адной вокладкай раманы «Мігаценне золата» і «Дарога на

Маскву». Зборнік пабачыў свет у маскоўскім выдавецтве «У Никитских ворот». Падзеі ў першым рамане разгортваюцца ў 1990-я гады ў Маскве, Мінску, Таліне, Франкфурце-на-Майне, Махачкале. Лейтматывам твора можна лічыць наступныя словы аўтара: «Рускае жыццё без катастрофы — што вяселле без нявесты». «Дарога на Маскву» — раман-падарожжа. Чытача чакаюць сустрэчы з беларускім Палесем, іншымі роднымі мясцінамі аўтара. Сюжэты абодвух твораў уражваюць дынамічнасцю, проза Алеся Кажадуба вылучаецца лананічнасцю і філіграннасцю.

Нагадаем, што пісьменнік не забываецца пра сваю радзіму, часта выступае ў беларускім літаратурна-мастацкім перыядычным друку. Выходзяць у Беларусі і асобныя кнігі Алеся Кажадуба.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

фестывалі

Кліча кіно

Сёмы штогадовы фестываль кіно паўночнаеўрапейскіх і Балтыйскіх краін «Паўночнае ззянне» прайшоў анлайн з 20 да 30 верасня. У праграме заўялены 23 фільмы: са Швецыі, Даніі, Фінлянды, Ісланды, Нарвегіі, Літвы, Латвіі і Эстоніі, а таксама 4 — з Беларусі.

У дапандэмічныя часы фестываль праходзіў у розных гарадах Беларусі (Мінск, Гомель, Віцебск, Гродна), але ўжо другі год ён выкарыстоўвае толькі анлайн-фармат і, адпаведна, не мае геаграфічных рамак — далучыцца да прагляду можа любы ахвотны з любога пункта свету.

Сёлетнюю беларускую праграму склалі стужкі «Тата» (рэж. Марыя Якімовіч), «Агульная мова» (дэбютная рэжысёрская работа стваральніцы фестывалю Волі Чайкоўскай), «Кунашыр» (рэж. Уладзімір Казлоў) і «Сойка» (рэж. Настасся Сергіяна).

Лозунг «Паўночнага зяння-2021» — «КІНО ІДЗЕ!». Такая простая і адначасова ёмістая фармулёўка: і фільмы ідуць у пракаце, і фестываль не спыняецца, ідучы наперад па хаатычных абломках ранейшага ладу жыцця. Ідзе і кліча глядача за сабой!

Аляксандра ШАБАЛІНА

на развітанне

Талент сардэчнай адкрытасці

Як гром з яснага неба ўспрынялася вестка, што адышла ў лепшы свет Любоў Уладзіміраўна Пярвушына, кандыдат філалагічных навук, дацэнт МДЛУ. Не толькі ў Беларусі яна здабыла вядомасць і прызнанне як літаратуразнаўца-амерыканіст, а найперш як даследчыца літаратур славянскай эміграцыі ў ЗША. Каля сотні яе артыкулаў гэтай праблематыцы друкаваліся ў розных краінах свету, уключаючы Амерыку і Брытанію. На радзіме ж былі выдадзены яшчэ і шэраг дапаможнікаў, і адаптаваная версія кандыдацкай дысертацыі як кніга «Творчасце Эрыкі Джонг у кантэксце сучаснай літаратуры ЗША». Літаральна

да апошніх дзён Любоў Уладзіміраўна ўносіла праўкі ў рукапіс чарговай кнігі па дысертацыі доктарскай — «Літаратура славянскай эміграцыі ЗША: Дойна Галіч Бар». Манатрафія пад такою назвай рыхтавалася да выдання

ў гэтым каляндарным годзе... Любоў Пярвушына была кандыдатам у члены Саюза пісьменнікаў Беларусі, паколькі займалася як літаратуразнаўствам, так і перакладам з англійскай мовы, у прыватнасці кніг Роберта Браўнінга «Стратэгія Дулар з Гамельна» (2017) і Роджэра Крэйка «Памяці Вэндзі Эн Крэйк» (2020). Апроч згаданага, Л. У. Пярвушына разнастаіла і бясспрэчна ўзбагачала асяроддзе філалагаў як выпускніца кансерваторыі па класе скрыпкі і прафесійнай педагог-музыкант...

Бог шчодра адарыў яе многімі талентамі, якія не прапалі марна. Між тым усе, хто праводзіў Любоў Уладзіміраўну ў апошні

шлях, незалежна ад узросту і прафесіі, здэвалілі да дзіва плённа развіты ёю талент сардэчнай адкрытасці кожнаму, з кім даводзілася сутыкнуцца. У яе заўжды, прычым з дзіцячай непасрэднасцю, выяўляліся шчырае дабрыня і спагада, безаглядная шчодрасць, гатоўнасць дапамагчы, прымаючы на сябе клопаты іншых.

Карачей кажучы, зямным жыццём сваім яна апраўдала дадзенае пры хрышчэнні імя, а тым самым і пераканаўча сцвярджала, што ўсе мы народжаны дзеля Любоўі да Бога і бліжняга.

Калі ўсведмяем гэта, адвітанне становіцца не такім цяжкім і тужлівым.

Іван ЧАРОТА

Дні культуры Беларусі ў Казахстане правядомляе БелТА. Падчас святкавання адбудзецца гала-канцэрт з удзелам заслужанага калектыву Беларусі Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца, заслужаных артыстаў Беларусі Алены Ланской, Жанэт, Аляксандра Саладухі і гурта «Аўра». У Нацыянальным музеі Казахстана запланавана выстаўка жывапісу «Сучасная Беларусь вачыма маладых мастакоў», арганізаваная Беларускім саюзам мастакоў. У праграме таксама — Дні беларускага кіно, якія адкрыюцца паказам фільма «Лёс дыверсанта». Акрамя таго, гэтымі днямі ў Казахстане раскажуць пра турыстычны патэнцыял нашай краіны. Узначаліў дэлегацыю міністр культуры Анатоль Маркевіч.

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры — юбілейны вечар «Генадзь Бураўкін. Мой боль і заповіт», прысвечаны 85-годдзю з дня нараджэння паэта. Паводле БелТА, да ўвагі гасцей — ўнікальныя матэрыялы з архіва Генадзя Бураўкіна, перададзеныя яго жонкай Юліяй Бураўкінай, а таксама — скульптурныя работы Эдуарда Астаф'ева, прысвечаныя паэту. Генадзь Бураўкін — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1980), прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1972), памёр 30 мая 2014 года, пахаваны на Усходніх могілках у Мінску.

Карціна з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі была выстаўлена ў рамках новага маштабнага праекта фонду *Louis Vuitton* у Парыжы. Такое паведамленне змешчана на афіцыйнай старонцы Мастацкага ў *Instagram*. Экспазіцыя «Калекцыя Марозавых. Іконы сучаснага мастацтва», якая адкрылася 22 верасня, сабрала больш за 200 шэдэўраў французскага і рускага мастацтва, якія некалі ўваходзілі ў знакамітую калекцыю мецэнатаў і калекцыянераў братоў Міхайла і Івана Марозавых. Жывапіс перадалі Эрмітаж, Траццякоўская галерэя, Рускі музей, Днепрапятроўскі мастацкі музей і іншыя. Сярод экспанатаў — «Партрэт Аляксея Вікулавіча Марозава» з калекцыі Нацыянальнага мастацкага. Партрэт быў створаны ў 1909 годзе выдатным рускім мастаком Валенціянам Сяровым, які сярэваў з Марозавымі і нярэдка даваў ім парады падчас куплі карцін.

У Мастацкай галерэі Міхайла Савіцкага прадстаўляюць работы знакамітага французскага мастака Анры дэ Тулуз-Латрэка ў рамках выстаўкі «Страсці ў «Мулен Руж»». Наведвальнікі змогуць убачыць больш за 50 літаграфій знакамітага творцы з прыватных еўрапейскіх калекцый. Сярод работ — афішы легендарных парызжскіх устаноў, эпізоды з «чыркавой» серыі, партрэты танцоўшчыц і артыстак кабарэ і замалеўкі з жыцця куртызанак. Акрамя таго, можна будзе пазнаёміцца з творами вядомых і пачынаючых беларускіх аўтараў, якія дапаўняюць асноўную экспазіцыю. Выстаўка «Страсці ў «Мулен Руж»» будзе працаваць з 1 кастрычніка да 5 снежня, інфармуе агенцтва «Мінск-Навіны».

Музычна-паэтычную пастаноўку Маскоўскага тэатра паэтаў «Белыя крылы» прадставілі ў Доме Масквы ў Мінску. У аснову спектакля ляглі вершы класікаў рускай і беларускай літаратуры, а таксама творы сучасных аўтараў. На сцэну выйшлі 11 маладых паэтаў з Беларусі і Расіі разам з вядомымі музыкантамі і старэйшымі калегамі. Удзел у праекце таксама прынялі і маладыя аўтары, якія з'яўляюцца лаўрэатамі ўсерасійскага фестывалю маладой паэзіі «Філатаў Фэст». Як паведамляе БелТА, ініцыятыва аб'ядноўвае твораў дзвюх краін пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Арганізатарам «Белых крылаў» выступае Маскоўскі тэатр паэтаў пад кіраўніцтвам Уладзіслава Маленкі пры падтрымцы Дабрачыннага фонду Аляксея Талаі і Міністэрства культуры Беларусі.

Прэм'ера дакументальнага фільма «Бандарчук. *Battle*» пра савецкага акцёра і рэжысёра Сяргея Бандарчука адбылася ў Маскве. Карціна стваралася да стагоддзя з дня нараджэння творцы, якое адзначалася ў 2020 годзе. Аўтарамі праекта выступілі Антон Жалноў і Дзяснін Катаеў. Празднісаркарціны — сын кінемаграфіста рэжысёр Фёдар Бандарчук. «ИТАР-ТАСС» удакладняе, што стваральнікі здымалі кіно не толькі пра Сяргея Бандарчука, але і пра час, калі акцёр і рэжысёр жыў і тварыў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Сустрэчы і спадзяванні

У сталіцы Расіі завяршыўся чарговы кніжны фэст. Некалькі дзён у межах XXXIV Маскоўскага міжнароднага кніжнага кірмашу працаваў і аб'яднаны стэнд «Кнігі Беларусі». Пра ўражання ад мерапрыемства ва ўмовах пандэміі, пра сустрэчы з расійскімі кнігавыдаўцамі і пісьменнікамі — наш рэпартаж.

Беларускае прадстаўніцтва

З кнігамі нашай краіны па традыцыі знаёмлілі праз супольны збор ад найлепшых здабыткаў дзяржаўных выдавецтваў. Найперш тых, якія працуюць у складзе Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь: «Народнай асветы», «Вышэйшай школы», «Беларускай Энциклапедыі імя Пётруся Броўкі», «Мастацкай літаратуры», Выдавецкага дома «Звязда», «Беларусі». Удзельнічалі ў кірмашы і Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа, выдавецтва «Беларуская навука».

Якія кнігі былі заўважны перш-наперш? Наведвальнікаў прыцягвалі выданні краізнаўчыя, тыя альбомы, энцыклапедычныя, пазнавальныя выданні, якія расказваюць пра адметнасці Беларусі, розных яе гарадоў і рэгіёнаў. Госці кірмашу з асаблівай увагай разглядалі альбом вядомага беларускага філакартыста Уладзіміра Ліхадзедава «17 верасня. Дзень народнага адзінства». Шкада, што побач не было самога аўтара творчага праекта серыі кніг «У пошуках страчанага» лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Аляксеевіча Ліхадзеда. У ісе ж вываы старых пашто-вак, рэпрадукцыі іншых ілюстрацый красамойна распавядалі пра Беларусь 1939 года, пра гістарычныя абставіны,

Галоўным лейтматывам сустрэчы быў тэзіс пра тое, што пандэмічны час парушыў некаторыя жывыя стасункі. Рознага характару круглыя сталы, канферэнцыі, сімпозіумы ў фармаце анлайн стамілі. І цяпер воль з'явілася такая магчымасць убачыць адзін аднаго, пачуць імгненны адказ на тую ці іншую выкладзеную думку, калі трэба — паспрачацца, прывесці пэўныя аргументы, каб засведчыць тое ці іншае меркаванне.

якія падштурхнулі да нараджэння новага свята 17 верасня — Дня народнага адзінства. А пablзу ад філакартычнага альбома, які пачаўшы свет намаганямі Выдавецкага дома «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, — альбомы, кнігі-даведнікі выдавецтва «Беларусь». Яны займалі ці не цалую паліцу. Гэта і выданні пра культуравы аб'екты, пра гістарычныя сядзібы. А таксама — альбом з рэпрадукцыямі графічных работ славуата мастака Напалеона Орды. Сапраўднае віртуальнае падарожжа па Міншчыне, Берасцейшчыне, Магілёўшчыне, Гродзеншчыне, іншых куткоўча Беларусі!

І, вядома ж, наведвальнікаў цікавіла мастацкая літаратура. Пыталіся пра выданні твораў Уладзіміра Караткевіча, народных песняроў Беларусі Янкі Купалы

Падчас пасяджэння круглага стала.

і Якуба Коласа. У мінулым, 2020-м, беларускія выдавецтвы падаравалі чытачу даволі шмат кніг аўтара легендарных твораў «Дзікае палыянае караля Стаха», «Чорны замак Альшанскі», «Каласы пад сярпом тваім» — якраз да 90-годдзя з дня нараджэння У. Караткевіча. У наступным годзе выдавочна будзе нададзена ўвага перавыданню спадчыны Янкі Купалы і Якуба Коласа, чые 140-годдзі краіна будзе адзначаць у 2022-м.

Пошук навінак расійскага рынку

На 34-м кірмашы разгорнулася выставачная дзейнасць каля 200 розных выдавецтваў. Былі стэндзі і ад розных бібліятэкаў, медыйных супольнасцей Расійскай Федэрацыі. Прысутнічалі і госці з іншых краін, кнігі якіх прадстаўляліся агульнымі стэндзі. Былі і асобныя рэгіёны Расійскай Федэрацыі: Башкартастан, Татарстан... Як агульнае ўражанне ад усяго агляду стэндаў розных экспанентаў — паўсюль меншая плошчы, чым у ранейшыя гады. Цяжка сказаць, чым гэта выклікана. Мусіць, не толькі коштам выдаткаў за кожны метр плошчы на кірмашы. Магчыма, і зніжэннем колькасных паказчыкаў па выданню кніжных навінак паўсюль. Праўда, мяркуючы па актыўнасці наведвальнікаў, пакупнікоў літаральна каля кожнага са стэндаў, папяроя кніга па-ранейшаму цікавіць чытача. Вельмі шмат траплялася на вочы навуковага, вучэбнага характару. Як і шмат літаратуры астралагічнай, футурыстычнай, кніг той тэматыкі, што, вядома, далёкая ад сапраўднага жыцця. Паўсюль процьма белетрыстыкі. І на фоне такіх воль абсягаў неак гублялася мастацкая літаратура. Асабіста для мяне маскоўскі кірмаш так і не адказаў на пытанне, хто з расійскіх пісьменнікаў прыцягвае найбольшую чытацкую ўвагу.

Хаця калі б на ўсе хапіла часу, то, пэўна ж, шмат што падказалі б і сустрэчы непасрэдна з пісьменнікамі, аўтарамі кніг. На кірмашы прайшло каля 700 прэзентацый, аўтограф-сесій, знаёмстваў з кніжнымі навінкамі ў іншых фарма-тах. Пра свае кнігі расказвалі вядомыя празаікі Юрый Палякоў, Ніна Пушкова, раман якой «Эліксір бессмяротнасці» з'яўляецца працягам папулярнай кнігі «Раман з Пастскрыптумам», Мікалай Чаркашын...

Шмат адкрыццяў чакала наведвальнікаў на «Дзіцячай сцэне», якой алеквалася Расійская дзяржаўная дзіцячая бібліятэка. З прэзентацый уласных кніг, расповедам пра сваіх герояў выступілі Ганна Ганчарова, Наталія Волкава, Аксана Іванова, Лада Кутузава, Ірына Цхай, Вольга Дробат, Марына Арамшам... Тут можна было пазнаёміцца і з найлепшымі расійскімі кніжнымі графікамі, якія афармляюць дзіцячыя кнігі. Дарэчы, менавіта на гэтую акалічнасць варта асабліва звярнуць увагу і пры арганізацыі кніжнай выстаўкі ў Мінску. Візуалізацыя ўспрымання кнігі дзецьмі вельмі цесна завязана на ўзровень афармлення, на знаходкі, цікавосткі мастакоў.

Размова пісьменнікаў

А ў пярэдадзень адкрыцця 34-га Маскоўскага міжнароднага кніжнага кірмашу ў Дзелавым і культурным комплексе Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі прайшоў арганізаваны Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Саюзам пісьменнікаў

пляцоўка для культурнага ўзаемадзеяння краін і народаў»; «Літаратурныя і выдавецкія ўзаемаствы ў кантэксце міжнародных агульнакультурных ўзаемаадносін».

На сустрэчу з беларускімі калегамі прыйшлі старшыня ФНКА «Беларусы Расіі» доктар псіхалагічных навук Сяргей Кандыбовіч, галоўны рэдактар «Роман-газеты» вядомы расійскі празаік Юрый Казлоў, пісьменнік Алесь Кажадуб, паэтэса, перакладчыца, літаратуразнаўца, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута сусветнай літаратуры Расійскай акадэміі навук Любоў Турбіна, башкірская паэтэса, перакладчыца Зульфія Хананова, празаік, публіцыст, гісторык Яўген Анташкевіч, старшыня праўлення Саюза дзіцячых і юнацкіх пісьменнікаў Святалана Крывашлыкава, намеснік старшыні праўлення гэтай творчай арганізацыі празаік Лілія Кандыбовіч... Галоўным лейтматывам сустрэчы быў тэзіс пра тое, што пандэмічны час парушыў некаторыя жывыя стасункі. Рознага характару круглыя сталы, канферэнцыі, сімпозіумы ў фармаце анлайн стамілі. І цяпер воль з'явілася магчымасць убачыць адно аднаго, пачуць імгненны адказ на тую ці іншую выкладзеную думку, калі трэба — паспрачацца, прывесці пэўныя аргументы, каб засведчыць тое ці іншае меркаванне.

Падчас дыялогу па праблемах развіцця беларуска-расійскіх гуманітарных, літаратурных сувязяў прагучала шмат вартых увагі ініцыятыў. Яны звязаны найбольш з пытаннямі мастацкага перакладу, выдання кніг, твораў беларускіх аўтараў у Расіі — як асобнымі выданнямі, так і на старонках літаратурна-мастацкіх газет і часопісаў. Юрый Казлоў, нагадаўшы, што ў «Роман-газете» неаднойчы выступалі беларускія празаікі, прапанаваў падрыхтаваць чарговы «беларускі» выпуск. Дзіцячая пісьменніца Святалана Крывашлыкава вылучыла шэраг ініцыятыў, да ўдзелу ў якіх запрасіла беларускіх літаратараў. Так што новыя сустрэчы з чытачамі,

Кніжны стэнд выдавецтваў Беларусі.

Беларусі круглы стол тэму «Дыялог культур: праблемы і перспектывы гуманітарнага і кнігавыдавецкага супрацоўніцтва». Для разгляду былі прапанаваны наступныя тэматычныя абсягі: «Саюзная дзяржава — эфектыўная

прэзентацыі, аўтограф-сесіі, які і новыя выданні, не прымусіць сябе чакаць. Да новых сустрэч у Маскве!

Раман СЭРВАЧ
Расійская Федэрацыя,
г. Масква

«Грамы нада мною, віры пада мною»

У Сенненскім раёне, на Віцебшчыне, ёсць вёска Лугінова. Іншая назва — Лугіновічы. Некалі адносілася да аднайменнага павета Магілёўскай губерні. Гэта радзіма паэта, перакладчыка Тадэвуша Лады-Заблоцкага. Ён нарадзіўся 27 жніўня 1811 года. Калі яму споўнілася сем гадоў, бацька сам узяўся вучыць яго. Найперш мовам. Спачатку Тадзік авалодаў польскай, на якой у той час размаўлялі многія, хто хацеў сябе вылучыць з мужыкоў. Хутка вывучыў і латынь. Былі і ўрокі, якія можна назваць урокамі жыцця, паводзін.

Выхоўваў у яго высокія маральныя якасці. Вучыў дабру, справядлівасці. Пávaжліваму стаўленню да Бога. Неаднойчы казаў: «Сын мой! Больш за ўсё любі Тварца свайго, на кожным кроку ў жыцці тваім лічыся са святою воляю Яго і самай галоўнай, адзінай мэтай рабі набывіце боскай ласкі, якая ёсць крыніца ўсіх даброт. Набыўшы яе, ты ўжо будзеш валодаць неацэнным багаццем».

Словы гэтыя гучалі як завет. Яны глыбока запалі Тадзіку ў душу. Згадаў іх у «Кароткай біяграфіі майго жыцця». Рана задумваўся над ісцінамі, да якіх некаторыя прыходзяць толькі ў сталыя гады. Асабліва засяроджваўся, застаўшыся сам-насам на прыродзе. Падабалася блукаць па лесе. Любіў спыніцца на беразе возера, узіраючыся і ўслыхоўваючыся ў ціхі плёскаць хваль. Нярэдка затрымліваўся да позняга вечара. Спахіўшыся, што сына доўга няма, да яго спыталіся бацька ці маці. Часам і абое. Не сумняваліся: ізноў сядзіць на беразе і марыць. У думках — далёка ад роднага дома...

Упершыню развітаўся з ім у дзесяцігадовым узросце. Бацька завёз Тадзіка ў Віцебск, у базільянскую гімназію. Ён ужо захапіўся паэзіяй. Не толькі чытаў любімых аўтараў — спрабаваў пісаць сам. У гімназіі гэта былі эпіграмы на таварышаў. Далейшаму развіццю таленту паспрыў прэфект гімназіі ксёндз Каксевич, які, паводле аўтабіяграфіі паэта, «з нястомнай дзейнасцю спрыяў развіццю маіх многіх здольнасцяў».

Праз некалькі месяцаў бацька прыехаў пацікавіцца, як вучыцца сын. Калі развітаўся, як звычайна, быў вясёлы. Пажадаў далейшых поспехаў. Параіў не маркоціцца. Стараўся не падаваць выгляду, як не хочацца ад язджаць. Не ведалі абодва, што развітаюцца назаўсёды.

Дамоў вяртаўся знаёмай дарогай. У адным месцы яна пралягала праз возера. Быў пачатак красавіка, але вясна затрымлівалася. Пасля суровай зімы лёдавы панцыр быў гэты моцны. У гэтым упэўніўся, едуць у Віцебск. Аднак гэтым разам не панашаваў. Коні праваліліся пад лёд. Апынуўся ледзь не па шыю ў вадзе. На бераг усё ж выбраўся, але «купанне» не прайшло бяспледна — прастудзіўся і цяжка захварэў.

Сям'я і так жыла бедна, а пасля смерці бацькі ледзь выжывала. Маці настойвала, каб Тадэвуш кідаў вучобу. У роспачы ён заявіў, што гатовы харчаватца адным хлебам. З хлебам ды вадою і дайшоў да апошняга курса. Каб скончыць гімназію, звярнуўся па дапамогу да свайго дзядзькі Яфіма Мацвеевіча. Той прапанаваў яму стаць ваенным. Аднак звязваць свой лёс з арміяй Тадэвуш не хацеў. Развітаўся з гімназіяй і заняўся настаўніцтвам, каб, зарабіўшы грошай, прадоўжыць вучобу.

Вучыў дзяцей памешчыка Сенненскага павета Каржаневскага. Потым перабраўся да Антона Дышлеўскага, уладальніка маёнтка Вышадкі ў Суражскім павеце. Па некаторых звестках, яго жонка мела аўтограф паэмы «Энеіда навіваратар». Знаёмства з ім падтурхнула пісаць вершы далей.

Паваротным у жыцці Тадэвуша Лады-Заблоцкага стаў 1830 год. Праводзячы сваю першую інспекцыю школ, з ім пазнаёміўся куратар Беларускай навучальнай акругі Р. Карташэўскі. Уражаны добрай падрыхтоўкай і здольнасцямі юнака, а да ўсяго тым, што «піша вершы як на польскай, так і на рускай мовах», узяўся дапамагчы. Па просьбе Р. Карташэўскага міністр народнай асветы залічыў яго ў Маскоўскі ўніверсітэт з правам вучыцца за сродкі Беларускай навучальнай акругі.

26 кастрычніка 1831 года Тадэвуш Лада-Заблоцкі стаў студэнтам славеснага аддзялення — з агаворкай, што пасля атрымання адукацыі адпрацуе на Беларусі настаўнікам не менш як шэсць гадоў. Для казённакоштных студэнтаў быў адрэзаны асобны інтэрнат. У пакоі пад нумарам 11 жыў будучы рускі крытык Вісарыён Бялінскі. Рэвалюцыйна настроены, ён разам са сваім сябрам Міхайлам Чысцяковым арганізаваў прагрэсіўны студэнцкі гурток «Літаратурнае таварыства 11 нумара». Да іх далучыўся і Тадэвуш.

Калі ў Маскву ехаў, па яго прызначэнні, «з пачуццём прыхільнасці да ўрада», то за кароткі час свае погляды змяніў. Прыхільнікам звяржэння самадзяржаўя былі і некаторыя яго землякі, з якімі таксама хутка пасябраваў. Сярод іх вылучаўся нядаўні вучань Полацкай

Тадэвуш Лада-Заблоцкі.

уніяцкай семінарыі Ян Савініч. Актыўным «нумерам» быў і колішні старшыня Таварыства філаматаў у Вільні, прафесар універсітэта Юзаф Южоўскі. Лада-Заблоцкі стварыў і ўласнае таварыства. Яно ставіла сваёй мэтай пашырэнне сярод моладзі, найперш студэнтаў, патрыятычных ідэй. Ідэй гэтыя выкаваліся не толькі ў пракрамцыях. Прынамсі, пісаў па-польску рэвалюцыйныя вершы. Адзін з іх заканчваўся радкамі, што ў падрядкоўным перакладзе гучаць так:

*Пеклам для нас з'яўляецца царскі пасад,
На ім сёння сядзіць чорт,
Ён варты шчыбеніцы,
Помста, браты, альбо смерць!*

Верш трапіў на Беларусь, ім зачыталася рэвалюцыйна настроена моладзь. Аб «песні», якая ўяўляе сабой «самую абуральную адозву палякаў супраць гасудары-імператара ў Расіі», даведаўся шэф жандараў і адначасова Галоўны начальнік III аддзялення Аляксандр Бенкендорф. Ладу-Заблоцкага арыштавалі.

Суд адбыўся 6 чэрвеня 1834 года. Але ў няпэўнасці Тадэвуш знаходзіўся яшчэ два гады, пакуль з матэрыяламі знаёміўся Дзяржаўны савет. Ён пастанавіў: «Дваран Тадэвуша Заблоцкага (24 г.), Зянона Міхайлоўскага (26 г.) і Ягора Смоліча, выкрытых у знявазе Яго Імператарскай Вллікасі дзёрзкімі выразамі ва ўласных пісьмах і ў захоўванні ў сябе абуральных вершаў, пазбавіўшы ўсіх правоў, саляць на катаргу». Апошняе слова заставала за імператарам Мікалаем I, які ўнёс у прысуд удакладненні: «Трох першых аздаць у радавыя ў Каўказскі корпус у розныя батальёны [...]».

Пэўнае ўяўленне аб тым, што было ў Тадэвуша на душы, дае безьлічныя вершы, напісаныя тады, калі ў 1838 годзе трапіў на Каўказ:

*Дубровы густыя, заі і даліны!
Вякоў курганы пад штурком жураўліным!
Прыміце ж апошні уздых пільгрым,
Што арфу настройваў на гукі радзімы.
Шчаслівы, хто дзесь у канцы падарожжа
Заплакаць, Дзвіна, ля вады твайго можа...*

*О, людзі! Хто брата свайго з вас аплача,
Таго, што заручаны з доляй бядачы?...
Ды ўсё ўжо! Расстання пара наступае —
Унь бура мой ветраз ужо напінае.
І ў змрок гоніць лодку, бы пёрка малое —
Грамы нада мною, віры пада мною.
Слязіна астатняя ўпапа з навекі...
Бывай жа, мой Віцебск, край родны, навекі.*

(Тут і далей, дзе не агаворана, пераклад К. Гадыцкага.)

Яго новымі сябрамі сталі паэты — грузінскі Ніколаз Бараташвілі і рускі Якаў Палонскі, вядомы азербайджанскі вучоны, паэт, асветнік Абас-Кулі-ага Бахкіанаў. Ёсць меркаванні, што Тадэвуш наведваўся ў Тыфліс да Аляксандра Чаўчавадзе. На карысць гэтага сведчыць тое, што на кнігу Лады-Заблоцкага «Паэзія» падпісаліся дочки Чаўчавадзе — Ніна Грыбаедава і Кацярына Дадзіяні.

Аднак спачатку Тадэвуш зблізіўся з грузінскім паэтам-рамантыкам Міхайлам Туманішвілі, з якім быў асабліва шчыры. У лісце з крапасці Куба, адпраўленым 29 ліпеня 1839 года, прызнаваўся: «Не чакайце ж, князь, ад мяне тапаграфіі Каўказа ў адносінах геаграфічных і паэтычных. Што да першага, то тут яшчэ ў тым-сім магу вас задаволіць, але ў апошнім... Ці можа што-небудзь ажывіць астылую душу? Наўючаны ранцам і сухарамі,

са стрэльбай у руцэ, караскаючыся па высях і абрывах, я не раз праклінаў каўказскія горы, не заўважаючы іх прыгажосці, і яны болей давілі мяне, чым абуджалі вытанчанае пачуццё эстэтычнай красы. Вы яшчэ малады і глядзіце на свет праз шкло чараў фантазіі... Але мая душа нямая — і калі з яе глыбіні вырвецца які-небудзь стогн, то ён болей падобен на крыж Праметэя, што прыкаваны да аграмадзін Каўказа і нутро яго раздзіраюць нябесныя арлы».

Розніца ва ўзросце была невялікая — Туманішвілі нарадзіўся ў 1818 годзе. Але Лада-Заблоцкі невыпадкова называе яго маладым. Для самога гады следства сталі вялікім выпрабаваннем: адзін перажыты год раўняўся некалькім.

Зблізіўся і з Аляксандрам Адоеўскім, васьм толькі разам яны былі нядоўга: у 1839 годзе Адоеўскі захварэў на ліхаманку і памёр. Яго нечаканая смерць вылілася ў «Санет»:

*Залётны ветрык адхінуў на міг крыло
Палаткі, і нібы нябёсаў падарунак,
Нібы ўсяго жыцця астатні пацалунак,
Праменьчык сонца лё паэту на чало.*

*Канаў паэт, і перад ім усё плыво,
Ланцуг Каўказскіх гор за далеч браў кірунак,
Ракой малочнай бег у светлых промнях-струнах,
І неба перад ім клубкі аблок віло.*

*Стаяла ціша. Пустка дзікая, глухая.
«Чаму ж не дух я гэтых грозных гор нямых? —
Паэт так думаў. — Ажывіў бы ўмомант іх
Я званом пчала — хай ён у кветках не змаўкае —
Ды неспялы салаў ў лістоце дрэў густых:
Той спеў — прыроды-мацеры душа жывая».*

У ссыльцы Ладу-Заблоцкаму пісалася не асабліва плённа, аднак з пяром не развітаўся. Не пакідаў і спадзявання друкавацца. Яно спраўдзілася толькі ў 1844 годзе. Па падтрымку звярнуўся да Юзафа Крашэўскага. Той паспрыяў з'яўленню яго першай нізкі ў сваім віленскім часопісе «Атэнэум».

Падтрымаў Тадэвуша і Рамуальд Падбярэзскі. Праз год у Пецярбургу выдаў на польскай мове яго дэбютную кнігу «Паэзія»: творы гадоў студэнцтва, вершы 1834—1836 гадоў, напісанае ў каўказскі перыяд. Былі змешчаны і польскамоўныя пераклады з англійскай, грузінскай, лацінскай, рымунскай моў. Па-французску загучалі асобныя ўкраінскія народныя песні. «Гісторыя Азербайджана» Бахкіанава — па-руску.

Дзякуючы творчай працы, на нейкі момант зніклі трыўжовныя, нярадасныя думкі. Хоць праз некаторы час настроі мяняўся. У радках чуўся крык забалайтаў душы:

*Ах пуціце мяне, пуціце! мне тут так душна,
Ах пуціце, напрамілі Бог на волю;
Не бураю, лети — хмаркаю, громам цяжарнаю,
Праляцець па прасторы нябёсаў.*

*І залатою аблачынкаю, абмытаю у промнях,
На небе родным заблічваюць;
Адбійце ў Дзвіне — у яе наплавоў зеляніне,
Над галавою каханай навіснучу,
Акінуць вачыма краніу так мілую
І ў срэбнай расе растуць...*

(Падрадкаўны пераклад М. Міхноўскага.)

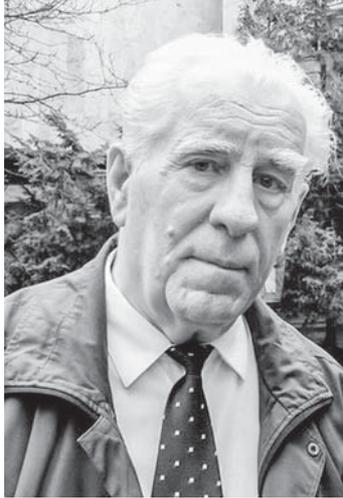
У 1846 годзе спадзяванняў вяртання на радзіму пабольшала. Вызвалілі ад салдацкай службы. Прапанавалі стаць упраўляючым Кульпінскім салымным капальнямі ў Грузіі. Спадзяваўся «прынесці незлічоную карысць тутэйшаму краю». Хутчэй за ўсё, і прынёс бы. Працаваць умеў і любіў. Ды крыж на ўсім у 1847-м паставіла эпідэмія халеі. У жніўні гэтага года Тадэвуша Лады-Заблоцкага не стала.

Яго смерць аплакалі толькі самыя блізкія сябры, ды ў газеце «Кавказ» з'явілася невялікая нататка. Сцвярджалася, што ён валодаў «найшудоднейшым паэтычным талентам». Сваю хуткую смерць боўцам прадчуваў. Развітаўся з роднымі мясцінамі, з каханай дзяўчынай. Але быў упэўнены: дзе б гэта ні адбылося, душа абавязкова вярнецца ў Беларусь:

*Бывай жа, Наталля, бывай, дарагая!
Навекі цябе я цяпер пакідаю.
Пад сонцам чужым, ад злой кулі чужога
Я, нэзна, ўпаду дзесь пад дзікай скалою...
І толькі прыбулоны алень бескалотны
Прыльніцца мо ля магілы самотнай.
Схіліўшы чало прамяністае долу,
Кусты пагрызе, што наўсходзіць наўколу.
А ўсё-такі дух мой наклічуць нябёсы —
Ён вярнецца ізноўку на бераг Лучосы.*

Трымацца бацькоўскай зямлі

Народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч пры жыцці выдаў 23 тамы сваіх твораў, прычым падрыхтаваўшы іх не ў поўным аб'ёме, а як выбранае. Выдаў і яшчэ сем тамоў. Найбольш яскрава і шырока прадстаўлена ў яго грамадзянская лірыка як сведчанне цвёрдай мовашанавальнай і радзімаўслаўляльнай пазіцыі.

Ніл Гілевіч.

Пра гэта сказаў у вершы «Пралог» (1991): «У век рэнегацтва // І гібельнай здрады, калі // Зрываюцца душы, // Не справіўшыся з ачмурэннем, // Адзіны ёсць выбар — // Трымацца бацькоўскай зямлі. // Як дрэва карэннем. // Як дрэва карэннем! Адказвай на пытанне, што сабой увасабляе дух Бацькаўшчыны. Што ён бярэцца «з травы і зёлак, // З ясоў, ... // З крыніц бруістых, ... // З крыжоў збучвельх і з саміх магіл», каб разлібіць Радзіму было немагчыма («Дух Бацькаўшчыны», 2002—2003).

Выразная грамадзянская скіраванасць і патрыятычны пафас і ў вершы-прывітанні «далакопам беларускага слова» «Мэта» (1988), дзе аўтар непрымырмыма супрацьстаяць сваім антыподам, чыё крэда: «Ачэрнім, спаскудзім, ... падрэжам, ... разбурым, ... растопчам...», каб згінула, знікла, звялося, смышло...». У вершы-пасланні «Трывайма, браты!» (1989) заклікаў нас помніць, што ў нас ёсць нашы рэкі (Нёман, Дзвіна і Прыпяць), гарады (Палацк, Тураў і Заслаўе), наказы слаўных дзеячаў мінуўшчыны («Францішка, Кастуся і Янкi») як сімвалы нашай Айчыны, будучыня якой залежыць ад нашай нацыянальнай свядомасці і жадання захаваць яе для нашчадкаў.

У філасофскай лірыцы Ніла Гілевіча асэнсоўваюцца ідэйна-эстэтычныя праблемы паэтычнага мастацтва, творчае крэда паэта. Верш «Пра архаіку» (1987) аб'ядноўвае рысы грамадзянскай і філасофскай лірыкі. Яму не падабалася, што маладыя сучаснікі ўспрымалі яго традыцыялістам, які адстаў ад сучасных патрабаванняў да паэзіі. Абураўся: «Дзе ні стану, куды ні стулю — // Мадэрноўцы кругом і наватары!» Лірычны герой, максімальна набліжаны да аўтара, разумее, што «архаіка» для моладзі — гэта перш за ўсё «духу народнага знака», г.зн. фальклорная паэтыка. Другая прыкмета «архаікі» для школьнікаў, якія паспелі палюбіць англійскую мову, — мова родная, беларуская, пра якую так шмат піша ён як пра крыніцу нацыянальнага адраджэння. Трэці прыкметай «архаікі» для моладзі стала народная песня.

У гэтым вершы Ніл Гілевіч выказаў ідэю пра вечную актуальнасць такіх традыцыйных каштоўнасцей беларусаў, як фальклорная паэтыка, родная мова і песня, яго лірычны герой бачыць запатрабаванасць такіх скарабаў сярод многіх сучасных дзяцей і спадзяецца, што гэтая спадчына захаваецца і надалей. У «Санец» (1992) аўтар высюўваў ідэю сапраўднай сутнасці паэта, якая заключана ў здольнасці «ашалель» ад слова, адзіна неабходнага ў кантэксце твора або вынайздзенага самім паэтам, тонкага яго адчування. Схема рыфмоўкі радкоў — *абба абба ввг вгг*. Як мы бачым, тэцэты ўтрымліваюць не тры рыфмы, як трэба для гэтай

цвёрдай формы, а дзве. Верш напісаны пяцістопным ямбаем з захаваннем правіла альтэрнансу, што адпавядае санетнай форме.

Ідэя хуткаплыннасці чалавечага жыцця ўвасоблена праз згадку лірычным героем убачанай у маленстве эпітафіі на помніку: «Падарожны, стой! Падумай міг: // Ты яшчэ ў гасцях, а я ўжо дома» («Каментар да старой эпітафіі», 1987). Успамінае і наказ маці добра паводзіць сябе ў гасцях. Ды і чытачоў заклікае задумацца над гэтай парадай і займанца стваральнай, карыснай працай. У вершы-прывітанні, эпітафіі «Памяці Яўгена Куліка» (2002) Ніл Сымонавіч характарызаваў гэтага графіка як патрыёта, апісваў Кальварыйскія могілкі падчас яго пахавання, снег, сяброў, што прыйшлі развітацца. Падумалася: ці мог ён прадуваць, што яго таксама пахаваюць тут?

Крыху пазней напісаў нізку эпітафіяў у японскай форме танка памяці сваёй жонкі Ніны (адпаведна форме танка дакладна перададзена колькасць складоў у радках: 5-7-5-7-7). Адна з эпітафіяў (2003—2004): «З гэтага часу // На Кальварыйскіх кладах, // У ціхім кутку, // Будуць твой сон сцерагчы // сплаканыя таполі». Матэіў сутыкнення з незваротнасцю часу гучыць і ў рытарычных пытаннях з трыялета: «Хто верне мае мне гадзі? // На што я траціў іх бяздарна?» («Хто верне...», 1996). Як антытэза смартонасці чалавеча ўспрымаецца ідэя аўтара аб неўміручасці роднай мовы, увасоблена ў форме танка з залётам містычызму: «Што гэта ў цемры // Свеціцца там, дзе клады? // Ледзь здагадаўся: // Фасфарысцяруючы, // Мова выходзіць з магіл» («Што гэта ў цемры...» з «Вянка на алтар» з танка, 2002—2004).

У філасофскай лірыцы Ніла Гілевіча закранаў і маральна-этычныя пытанні. Так, у вершы «Каму і з кім не па дарозе?» (1988) аўтар выказаў ідэю несумяшчальнасці і варажасці антанімічных пар «добра і зло», «любоў і страх», «сумленне і подласць», «праўда і хлусня» і заклікаў чытачоў захоўваць вернасць агульначалавечым і хрысціянскім каштоўнасцям, такім як любоў, сумленне, праўда і дабро. У форме дзённіка паэт лаканічнымі чатырохрадкоўямі апісваў падзеі васьмі дзён з жыцця лірычнага героя, выхпленых з пражытага ім года. Настроі пераважаюць мінорныя, аж да адчаю

(«Сэрца натруджана», «Гоняць з парога», «Бяспраўна», «Бяздомна», «Бяздольна», «Боскае счэрнена», «Горка і сумна!», «Горка і прыкра!» («Дзённік», 1993).

Відаць, хацеў перадаць светаўспрыманне звычайнага беларуса пачатку 1990-х, які ўжо не вельмі спадзяваўся на паліпшэнне грамадска-эканамічнай сітуацыі на радзіме. Зварот да жанру дзённіка вельмі рэдкі для лірыкі, ён больш характэрны для дакументальнай прозы. Настроем скрухі прасякнута «Элегія» (1997). Паэт падводзіць папярэднія высновы сваёму жыццю, расчараваны, што яго патрыятычна зараджаныя словы не былі пачуты многімі сучаснікамі: «Для чаго, дзея якой хімеры // Нёс я крыж усцяж фальшывых вех? // Ашуканы, здраджаны, схварэлы, // Як заложнік, дажываю век». Гэта якраз прыклад элегіі не толькі ўнутрыдушынай, суб'ектыўнай скіраванасці, а якая набыла таксама грамадзянскі падтэкст.

Пейзажная лірыка Ніла Гілевіча насычана ідэямі шанавання свайго, замільаванасцю роднымі краямі. У вершы «Жыта, сосны і валуны» (1986) паэт, паўтарыўшы згаданы радок з назвы рэфрэнам у канцы

галубкай яе каханага, які не забыў яе, а быў забіты драпежнай птушкай. Гучыць ідэя доўгатэрміновасці, магчыма, нават вечнай працягласці сапраўднага кахання, для якога і смерць не перашкода. У «Малітве» (1991) лірычны герой просіць не даўгалеці і не багачы, а вяртання ў маладосць, каб пабыць хоць адну ноч з каханай. «Спведзь крывічанкі» — маналог ад імя жанчыны, якая выйшла замуж за мужчыну-музыку, нарадзіла дзіця, але пасля яго здрады засталася адна. Хоць сэрца разбітае, не помсціла, бо крывічанка, г.зн. верная, з высакародным гонарам (выхад на ідэю беларускага нацыянальнага характару). Калі хрысціянская спведзь — зварот да святара з пакаяннем, каб атрымаць дараванне ад імя Хрыста, то жанчына з твора Ніла Гілевіча прамаўляе набалеела непасрэдна да Бога, прычым яна бязгрэшная, а грэшны яе муж.

Гэты верш можна было назваць маналагам, а спведзь ён можа лічыцца не ў вузкім сэнсе як рэлігійны жанр, а ў шырокім — як шчырае праўдзівае прызнанне ў тым, што адбылося, якому-небудзь адрасату. Ідэя любові да жонкі Ніны ўвасоблена ў эпітафіі

Фота Яўгена Коктыша.

Злева направа: Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін, Уладзімір Анісковіч у рэдакцыі «ЛіМа». 1979 год.

чатырох строф, акцэнтаваў увагу на гэтых вобразах прыроды як найбольш характэрных для Беларусі, а таму дарагі яму не толькі пры жыцці, а я ён уяўляў, і пасля смерці. Фактычна, нібыта ўзбуўняў гэтыя вобразы да сімвалаў Беларусі, укладваючы ў іх ідэю жыццёстойкасці (жыта), моцы і непахіснасці (сосны), неўміручасці Айчыны і памяці пра яе мінулае (валуны). «Санет беларускаму мёду» (2006) — гэта гімн лекавым уласцівасцям беларускага, з гарчынкай (бо з курганных кветак) мёду. Верш напісаны пяціскладовым ямбаем, схема рыфмоўкі радкоў *абба абба вгг вгг*, правіла альтэрнансу захоўваецца, што адпавядае санетнай форме. «Лірычны маналог» (аўтарскае жанравызначэнне твора) «Лагойшчына» (2002—2003) — гімн малой радзіме паэта.

Як прыклад інтымнай лірыкі можна разглядаць ліра-эпічную «Баладу» (1991), сюжэтная лінія якой пабудавана вакол журботнага чакання

ў форме танка: «Помню, сказала: // «Ой, як ты будзеш плакаць, // Калі я памру...» // Не, не ўяўляла яна // Плачу майго зямлятрус» («Помню, сказала...» з «Вянка на магілу» з танка, 2003—2004).

Навідавоку высокі ўзровень валодання Нілам Гілевічам рознымі паэтычнымі жанрамі, важнасць чаго ён акрэсліў у вершы «Крэда» (1992): «Над формай трэба мець уладу. // Таму й гляджу, каб быў мой верш, // Як хата, зрублена «ў лапу», // Дзе — ні вянца не разарвеш! Ніл Сымонавіч развіваў і ўзбагачаў як жанрава-тэматычную палітру (грамадзянская, філасофская, пейзажная і інтымная лірыка), так і жанрава-страфічныя паэтычныя ўтварэнні, цвёрдыя формы і віды верша (санет, танка, трыялет, элегія, прывітанне, эпітафія, эпіграма, балада, малітва, сямірадкоўе і інш.), што з'яўляецца яго ўнёскам у ідэйна-жанравае абнаўленне паэзіі.

Таццяна БАРЫСЮК

Вяртанне Пана Тадэвуша

Музей-сядзіба Міцкевічаў «Завоссе»

Літаратурна-мастацкі вобраз, які пастараліся стварыць аўтары экспазіцыі ў Музей-сядзібе Міцкевічаў «Завоссе», філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, на падставе дакументальных крыніц канца XVIII — пачатку XIX стст. ды тых паэтычных ілюстрацый, што намаляваў паэт у сваёй неўміручай паэме «Пан Тадэвуш», вяртае ў атмасферу шляхецкага асяродку той эпохі.

Ідэя слыннага твора і была пакладзена ў аснову мэрэрыяльнага комплексу. Ведаючы, што герой паэмы Тадэвуш Сапліца з'яўляецца літаратурным праваобразам аўтара, мы можам паспрабаваць пераадолець некаторую эпічную аддаленасць, што падзяляе нас, сённяшніх, з людзьмі таго часу, тым больш што літаратурныя вобразы арганічна ўзаемадзейнічаюць з рэальнымі гістарычнымі вобразамі і падзеямі, якія мелі месца ў фальварку Завоссе на пачатку XIX ст.

Старадаўнія дакументы сведчаць: каб завалодаць гэтай сядзібай, Міцкевічы вымушаны былі зрабіць... наезд! Дарэчы, пра гэты падзеі распавядаюць і паэтычныя радкі Міцкевіча, дый поўная назва паэмы — «Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве». Гаспадары ў фальварку ў XVIII стагоддзі пан Яновіч. Працавіты быў, але і дужа зайздросны. Жадаў, каб у яго ўсё было найлепшае. Але ж на кожнае жаданне павінны быць грошы. Ды іх заўжды не хапала. Таму пан Яновіч грошы пазычаў, але не вяртаў. Самым вялікім крэдыторам Яновіча быў Юзаф Міцкевіч, родны брат дзёда Адама Міцкевіча Якуба. Юзаф пазычыў Яновічу 200 золотых, а калі мінулі ўсе тэрміны вяртання доўгу, па суду атрымаў паперу на сядзібу, якая з'яўлялася закладам. Дамовіцца не змагі: Яновіч з'язджае не хацеў, а ў судзе не было выканаўчай улады — паліцыі, каб дапамагчы крэдытору. Ён павінен быў разбірацца сам.

Радаводнае дрэва і дакументы Адама Міцкевіча.

ўверх для страху!.. Сабакі пахаваліся ў буды, шыбы з вокнаў павыляталі, а Яновічы вымушаны былі ўцякаць. Такім чынам Міцкевічы ўчынілі наезд, звыклы па тым часе, — закон не працаваў: трэба было браць «даўбешку» і адваёўваць належнае, прычым часта не без крыві...

Факт нараджэння Адама Міцкевіча ў Завоссі засведчыў яго малодшы брат Аляксандр: ён пісаў пра гэта ў лісце да іх брата Францішка. Распавядаў цікавыя звесткі, што захаваліся ў дзіцячай памяці: акушэрка, жадаючы Адаму прыгатаваць лёс разумнага, узяла кнігу, на якой ножыкам адрэзала дзіцяці пупок. «Тую кнігу паказвала маці сваёй знаёмай, на сталі ў бацькі, а маё вочка тое падтледзела, вушка падслухала. Трымаў я тую кнігу заўсёды ў памяці. Быў гэта судовы працэс... у пераліце з чорнай скуры», — згадваў Аляксандр.

Завоссе Міцкевічаў ляжыць у нізіне, каля падножжа даволі вялікага для гэтых мясцін узгорка, — у Міцкевічавы часы ён насіў назву Жарнова гара. Гэты тапонім, як і некаторыя іншыя (напрыклад, «калдычавыя хвалі»), згадвае ў сваёй баладзе «Тукай» і сам Міцкевіч. Яшчэ нядаўна ў ваколіцах Завосся жыло некалькі сем'яў з прозвішчам Тукай.

Падчас археалагічнага даследавання на месцы сядзібы, якая была спалена падчас Першай сусветнай вайны, знайшлі падмурак жыллага дома і рэшткі кафляных печаў, у развалах выявілі фрагменты тэракотавай і зялёнапаліванай кафлі, а таксама рэшткі керамічнага посуду XVIII—XIX стст., галандскую белагліняную люльку XVII—XVIII стст., фрагменты керамічных і бронзавых падсвечнікаў, аконнае і сталовае шкло.

У навуковай экспертызе археалагічнага матэрыялу прымаў удзел і польскі даследчык Юзаф Марышэк з Беластока. Даследчыкі прыйшлі да высновы, што на гэтым месцы была сядзіба дробнабалежнага шляхціча.

У 1993 годзе прынялі пастанову аббудоваць сядзібу Міцкевічаў. У аснову праекта аднаўлення лёг малянак сучасніка Адама Міцкевіча, літаратара і мастака Эдварда Паўловіча, які добра ведаў наваколле. Планіроўка фальварка была традыцыйнай для шляхецкага жылга таго часу. Паўловіч досыць падрабязна апісаў унутраную планіроўку дома ў фальварку Завоссе: «З ганку трапляеш у сені; дзверы направа вялі да пакою ў два вакны з франтона. Быў то пакой гасцінны і адначасова сталовы. З таго пакою адны дзверы (на супраць уваходу) вялі да пакою вуглавога, які зваўся гасцёўняй (два вокны ад франтона і ад гары Жарновай), і тут нарадзіўся Адам; другія дзверы налева вялі да спальні. За спальняй быў малы пакойчык, а за ім — аптэчка.

З сеняў прама ад уваходу дзверы вялі да другіх сеняў, дзе была кухня, кладовка і выйсце да саду. З сеняў налева — да людской, разам з якой была камора...»

Музейная экспазіцыя да дробязей перадае атмасферу далёкай эпохі. На сцяне ў сталавай прыцягвае ўвагу абавязковае шляхецкі атрыбут — шабля. Побач з шабляй — партрэт Тадэвуша Касцюкі і нагрудны знак Рынграф. Пра найўнашча партрэта Касцюкі мы ведаем з паэмы:

Або і спраты старыя ў кожным кавалку, усё, чым любіў забавляцца ад самага малку... Таксама партрэты старыя на сценах віселі: Касцюшка ў чамарцы кракоўскай, як жыў, выступае, з вачыма, у неба паднятымі, меч свой трымае аберуч, бо ім прысягаў ён народ ратаваці...

Усе рэчы, якіх кранаецца пярэ Адама Міцкевіча, арганічна ўпісваюцца ў асяродак — літаратурныя фантазіі паэта мелі канкрэтныя жыццёвыя адпаведнікі.

Са сталавага пакою трапляем у пакой вуглавы, «які зваўся гасцёўняй, і тут нарадзіўся Адам». Літаратурны вобраз змяняецца рэальнымі дакументамі аб сям'і Міцкевічаў. Тут можна пазнаёміцца з іх радаводным дрэвам, выявамі бацькоў і самога Адама, лістамі яго маці і некаторымі іншымі атрыбутамі з гісторыі гэтай сям'і. Тут знаходзіцца і дарожны куфарак паэта. Далей — малы пакой, аптэчка — цёмная ка-

мора, дзе захоўваюцца лекавыя травы, настоі, розныя варэнні, наліўкі і лікёры.

Наступны пакой — спальны. Аўтары экспазіцыі надалі яму жаночую атмасферу. Фізіармон, люстэрка ў музейнай экспазіцыі ствараюць антураж тых часоў. Вобразы з паэмы паўстаюць перад намі ў сваёй рэальнасці...

Напоўніць музей дапамаглі жыхары навакольных вёсак — на момант яго стварэння ў хатах захоўваліся многія старадаўнія рэчы. Людзі аддавалі старую мэблю, часта бясплатна. Сядзіба працуе ўжо 23 гады.

Ідэя «шляхецкага гнязда», увасобленая паэтам у «Пане Тадэвушы», характарызуе менталітэт шляхты. Страта радавога засценка была найвялікшай трагедыяй для шляхціча. Бывала, жыццё сыходзіла, каб вярнуць некалі страшанае гняздо: прывязанасць да сваіх каранёў, да малой радзімы была моцным маральным імпульсам, які фарміраваў яшчэ больш высокія пацупці патрыятызму, грамадзянскай годнасці і шляхецкага гонару.

Музей у Завоссі чакае ўсіх неабыхавых да творчасці Адама Міцкевіча, гісторыі і культуры ўласных продкаў, усіх, хто жадае перажыць незабыўныя хвіліны спаткання са слаўным мінулым.

Вясной юбілейнага года на ўскрайку фальварка раптам зацвіла і пусціла новыя парасткі старая ліпа, якая была пашкоджана бурай і не падавала ніякіх прыкмет жыцця. А тут нібыта новыя сокі напоўнілі старое дрэва, як сімвал таго, што спакутаная ў доўгім расстанні з радзімай душа паэта ўрэшце знайшла спакой. І сімвал таго, што народ, так гарача любімы паэтам, не знікне ў гісторыі, а будзе годным захавальнікам найлепшых традыцый.

Яна БУДОВІЧ,
фота аўтара

Фрагмент экспазіцыі Музей-сядзібы Міцкевічаў «Завоссе».

— Але ж як тут разбярэцца? Міцкевічы прыедуць — Яновічы нацкуюць сабак. Праз час ізноў прыедуць, а сыны Яновіча, якія былі паляўнічымі, возьмуць стрэльбы і пачнуць паліць. Міцкевічы на працягу трох гадоў, як мелі паперу на зямлю, не маглі завалодаць ёю, — распавядаў падчас экскурсіі загадчык філіяла Віктар Дмухоўскі. — Тады Міцкевічы сабраліся ўсім родам, запрасілі сяброў і знаёмых, пазычылі гармату, паставілі яе за свіранам і пальнулі

Запрашаем на свята

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Баранавіцкім раённым выканаўчым камітэтам чарговы раз запрашае прыхільнікаў роднай культуры на свята «Восень у Завоссі», якое абудзецца ў філіяле музея «Музей-сядзіба Міцкевічаў «Завоссе» 16 кастрычніка.

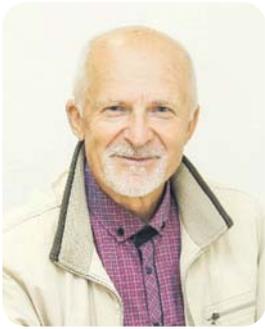
Упершыню літаратурна-музычны фестываль «Восень у Завоссі» прымаў гасцей у 2018 годзе. Свята было прымеркавана да 220-годдзя з дня нараджэння класіка сусветнай літаратуры Адама Міцкевіча. Пасля гэтай падзеі і нарадзілася ідэя кожную восень праводзіць у Музей-сядзібе Міцкевічаў «Завоссе» літаратурна-музычны фестываль «Восень у Завоссі».

Сёлетня гасцей свята чакае насычаная праграма: экскурсія па сядзібным доме, квесты і гульні, разнастайныя майстар-класы, цікавая музычная праграма, пачастункі з зэлькавай гарбатай, падарункі і шмат іншых цікавостак.

Алеся КУЗНЯЦОВА

Адкрыў для сябе скарбы нацыянальнай літаратуры

Фёдар ГУРЫНОВІЧ

Жаданне

Уступі мне, скворец, уголок...
Мікалай Забалоцкі

Адкрыў мне вясны занавескі,
Вясёлкавы ранні шпачок.
Ужо беззак у падвесках,
І футра змяніў шарачок.

У домік высокі, шыкоўны
Мяне хоць на хвілю вазьмі.
Падгледзець хачу са шпачоўні,
Як кроць вясна па зямлі.

З тае паднябснае высі
Кіпіць захваленне ў душы!
Але ж разумю: байся
Яечкі каб не раздушыў.

Мая клапатлівая птаха,
Тады хоць у самым кутку
Прысеці дазволь, ці на даху,
Ці нават хаця б на лятку.

Я ціха, цікаўна па лесках
Залезу — і ўбачу Яе...
Адкрыў мне, шпачок, занавескі
Вясны жыццядайнай свае.

Возера

Ах, які сягоння дзіўны ранак
І пейзаж азёрных берагоў!
Мудрагелістых багетных рамак
Толькі й не хапае для яго.

Зараснік разогу — быццам жэзлы.
Хвоі ў рад — нібыта вояў рац.
І лілеі на шнурах даўжэзных
Лямпамі шахцёрскімі гараць.

Слізае бясиумна пласкадонка.
Пахне бераг скошанай травой.
Зрэдку патрапляюцца адонкі —
«Гнёзды» нетутэйшых журавоў.

Возера трапеча ў першым промні.
І птушыны ажывае грай.
Ёсць усе падставы, каб запомніць
Назаўсёды гэты летні рай.

Сонца ў азьрыне топіць морак,
Сцэлецца па дне нябёсаў бязь.
У калькузе, выкаванай з зорак,
З воблака выбліскае карась.

Ты

Мяцеліца блукала па дварах,
Ваўчыцай выла ў дрыгатлівым полі.
Была зіма, сумотная пара,
Яна гняла душу і мяла волю.

Зімою глух мой голас і нямеў,
Даймала безвыходнасці навала.
Былі мне нават вершы не наўме,
А ты мяне ўва мне адрававала.

Яшчэ і сакавік маркотным быў,
Вытоптаў ён пралескі колкім градам.
Здавалася, што й беззак рабы
Сакавіку няветламу не рады.

А ты, мая жыўліная, са мною
Была заўжды — як неба, як паветра,
І ад цябе павеяла вясной.
І зноў я ў звонкі, ясны дзень паверыў.

Прыйшла ты як усмешка, як вясна,
Як ад журбы і холаду збавенне —
Прыйшла ты і з сабою прынясла
І веру, і спааду, і натхненне.

Чаромха зацвітае спакваля.
Узношу да нябёс табе хвалу я,
Каханая, адзіная мая,
Хай кожны след твой сонца пацалуе.

Збегчы ў вёску з гарадскога тлуму
І на цёплай матчынай зямлі
Думаць непрыкаяныя думы,
Што на сэрца каменем ляглі.

Але й тут трашчаць бензакасілкі,
Цішыні і ў вёсцы не знайсці.
І дрыжаць бяздомныя асінікі,
Што ў гародзе ўздумалі расці.

Так, і на гарадах, і на сотках,
Што даўно ўжо без заспадароў,
Хмызнякі ўзяліся.
Прыкра ўсё-ткі,
Што ўсё больш становіцца двароў

З вокнамі, забітымі крыж-накрыж,
Дзе маркотна стыне цішыня.
А яшчэ ж зусім нядаўна насцеж
Іх вясёлы ліпень расчыняў.

Правады, хрысціны ды вяселлі
З іх чуваць былі ва ўсе канцы.
А цяпер у хатах тых праселі
І ў зямлю паўросталі вяццы.

Вымірае вёска, вымірае,
Надта хутка, нейк не па гадах.
Спяць палеткаў жытніх генералы
На журботных выстылых кладах.

Апусцелых хат шырэе войска,
Захлынае вокны немагой.
Але засталася ў сэрцы вёска
Той вясёлай, шчырай, маладой.

Да яе заўсёды я з пашанай.
Цішыні шукаю ў ёй, але
Добра, што хоць летам парушае
Ціш нямую дачнік на сяле.

Вясёлка

Гуляе дожджык над пасёлкам.
І, ахінуўшы небакрай,
Стаіць чароўная вясёлка,
Як быццам бы вароты ў рай.

Сем колераў яна ўвабрала.
Іх небу поўнасію стае.
І аблачынкі, як каралы,
Растуць паводдаль ад яе.

Што там — ці вечнасьць, ці імгненне,
Ці салаўіны звонкі грай?
Мо для самазаспакаення
Мы гэты выдумалі рай?

Што там — журба, ці карнавалы,
Ці зорка вечна гарыць?..
Не кожнаму наканавана
Вароты райскія адкрыць.

Жанна МІУС

Нашы класікі

У Радзімы маёй будуць мірныя сны! —
насуперак і крыкунам, і няверцам:
за яе хварэюць у парыве адным
дзе душы Максіма Гарэцкага.

У Радзімы маёй будзе і часны лёс —
хто спрачацца з гэтым захоча?
За яе малітву Купала ўзнёс
перад Богам у час прарочы.

А на ростанях Колас стаіць малады —
дзёрзка ўмарваецца ў новы будзень:
«На прасторах жыцця ічыраваць заўжды
улюбёныя ў край свой будзем!»

Твар Радзімы шукаў у легендах сівых
рамантычны наскрозь Караткевіч,
каб па-простама, шчыра, а не на Вы
прашаптаць у вочы любіва: «Вер мне...»

Край гасцінца старога Гілевіч прылэг,
задрамаў, залюляны нібыта.
«За цябе ваяваў... ад абразы збярог...» —
шэпча ля абеліска Быкаў.

Тамы ічырых, гаючых, пшачотных слоў
не спрахнёюць, як крыж на пагосце...
Угадай барадулінскае адно:
у кутах родных быць не госяце!

Мележ, Чорны — ды колькі іх, годных, вой-ёй!
Куляшоў — усё з той жа арцелі —
у парыве натхнёным над гэтай зямлёй
твар свой годна трымаць хацелі!

Нам караскацца з багны разладдзя зноў,
пакуль усход новы ў сілу ўбарэцца.
Нас — мільёны!
Прад намі — ахвярнасьць сыноў:
нашых класікаў з святаччу-сэрцам.

Зможам мы як іспанец, і чэх, і француз
смакаваць з даўкім хмелем на вуснах
імя любай зямелькі — «мая Бе-ла-русь...»,
рук гасцінных расквінуўшы вуцце.

І ў руках — толькі сціпрых усхваляў вянок
(а не меч — на нязгодных абрынуць),
каб, як той летуценнік Максім*, кожны змог
у раку з назвай Памяць кінуць...

* Тут — М. Багдановіч, беларускі паэт.

Святлана БЕЛЬСКАЯ

Дзень узняўся з рачнога донца,
На сонца глянуў дакорліва.
Свой калчан расчыніла сонца,
Пусціла стрэлы накорліва.

На рачныя жоўтыя плёсы
І зялёны мурог з ляшчынаю.
Рассяпаючы ў травах слёзы,
Хмарны ранак пабег лагчынаю.

Слёзы з траў маладых у полі
Дзень сабраў у збан васільковы,
На сумнай ляшчыне, таполі
Усмешкак развесіў падковы.

Прабег ля рачулкі ён млявай
І, нібыта павой у плоце,
Чурынай сваёй бялявай
Заблытаўся ў шэрым чароце.

А навокал сонца праменні
Ловіць весела вецер вольны.
Затрымайся, дзіва-імгненне!
Толькі час — вартавы няўмольны.

Прыйдзе вечар, і змрочны цень
Упадзе ў журбе на дарогу.
Але зараз сонечны дзень
Святкуе сваю перамогу.

Які сёння сон да цябе завітае,
Пакуль адзінокая птаха лятае,
Якая начною парою завецца
І соладка плача, і горка смяецца?
У лапах кітцястых карзіну трымае.

Калі яна зрэдку яе расчыняе,
Сны вылятаюць то шэраю зграяй,
То бела-ружоваю квеценню мая.
Нарэшце, на дне чарадзейнай карзіны
Сон застаецца апошні, адзіны,
Самы дзівосны і самы прыгожы,
Які зачаруе, які заварожа.
Каму падарыць яго? Вось дык задача!
Хоць, кажуць, сляпою бывае ўдача,
Але паспрабуй адчыніць ты акенцы
Альбо свае дзверы насцеж у сенцы,
Пакуль яшчэ ледзь на ўсходзе світае.
Раптам той сон да цябе завітае?

Уладзімір ЛІШЧЫНСКІ

3 «Вясёлкай» у сэрцы!

У вясёлкавым кабінце галоўнага рэдактара я ўжо сорак другі год. І гэта дае мне права заявіць усяму свету: «Вясёлка — мой лёс, мая планета, маё жыццё!»

Божа мой! Колькі ж за гэтыя гады прапусціў праз сваю душу рукапісаў з казкамі, апавяданнямі, вершамі, пазамі. Заўсёды чытаў творы для дзяцей з назменным рэдактарскім прыწყам: «Пазірай не ў твар аўтара, а ў яго твор!» І гэта надавала смеласці не пусціць да маленькіх чытачоў настырну графаманію, даўкую рыфмаванню, пустабрэхаўку. Хвалю сабе за гэта. Імкнуся перадаць свой рэдактарскі вопыт наступнікам.

А ён у чым?

Прымай свайго Чытача — як дар Божы. Любі сваю справу — з потам Божым. Беражы зямельку, дзе твая пупавіна, яна аніколі не пакрыўдзіць цябе.

Шануй гонар свой, трымай у чысціні сумленне, і цябе не зломіць аніякія вятрыскі, не замарозіць завеі, не спаліць агонь зайздрасці.

Будзь Чалавекам, верна служы Дзецям! «Вясёлка» адшліфавала і мае літаратурныя здольнасці. У падмурак выхавання Дзяцей з надзей і вераю кладу свае кнігі: «Вясёлая азбука», «Каралева белых прынцэс», «Залаты домік», «Прыгоды Нуліка», «Сонца над галавой», «Мілаградскі конік», «Закаханы трэцякласнік», «Грошык і таямнічы кошкі», «Я тут жыву», «Мая Беларусь»...

У шматкроп'і схавана дужа багата кніг, твораў, якія запустілі на млын выхавання сучаснікаў. Хочацца верыць, што з іх уздымуцца новыя таленты нашай зямлі!

Заканчваецца маё вясёлкавае святкаванне ў дзіцячым часопісе. Не заканчваецца маё служэнне Дзецям Беларусі!

Хораша прыкмеціў некалі мудры паэт Алесь Разанаў, як бы для мяне, як бы для ўсіх нас:

Аднойчы,
калі завершу ўсе справы...
О, як многа трэба зрабіць,
калі завершу ўсе справы!..

Капыль

У першую нядзелку верасня — у Капылі. Старажытнае паселішча стала на адзін дзень сталіцай Беларускага Слова.

Як казка кажа: і я там быў, мёд, піва піў, па барадзе цыкло і ў рот трапіла.

Канечне, маё назменнае жаданне, каб такое свята доўжылася ўсе дні года і ўсе гады стагоддзя. Беларусы, іх напеўная, меладыйная мова заслугоўваюць сусветнай павагі!

Капыль запомніцца мне актыўнай творчай працай. Я быў гандлярком кніг каля палаткі выдавецтва «Адукацыя і выхаванне». Юным чытачам падпісваў свае кнігі «Мая Беларусь», «Я тут жыву», «Памілуй і ўзвись».

Помню зорачкі зіхатлівыя ў вачах дзяткаў, якім даваў аўтографы. Веру, яны абавязкова (усёй сям'ёй!) прачытаюць кніжны «гасцінец».

Помню адну маму, якая адгаварыла дачучню купіць «Маю Беларусь». Злосна буркнула ў яе бок: «Усё роўна не адарвешся ад тэлефона, кніга будзе ляжць не разгорнутай...» Дзяўчынка пачырванела, яна хацела падарунак ад пісьменніка. Мама адпрэчыла. Не магу забыць гэты канфлікт. Не магу даравачу той маме, якая прылюдна абразіла дачку...

У вясюк восені

Старонкі з дзённіка

А яшчэ я быў у Капылі старшынёй журы абласнога фестывалю гульні і гумару «Капыльскія пацехі». Запомніў «Служкіх бабак», якія задорна спявалі: «Мы на моры не былі, толькі на пруду...» Ірына Мінец з Клецкага раёна вельмі ж густоўна паказала пантаміму «Даяркі». А «Жэўжыкі» з Фаніпаля разыгралі тэатральнае прадстаўленне «Лёгкі хлеб». Любанскае «Смехаўе» смачна паёрнічала пра курэй. «Дубінскія фанабэры» наладзілі гумарны вясковы кірмаш...

Хачу верыць, што гарадскі парк хадзіў ходарам ад жартаў, прыпевак, народных мініячур. Самадзейныя артысты амаль з усіх раёнаў Міншчыны весела гумарылі. І гэта добрая прыкмета. Калі народ смяецца, дык ён жыве з надзей!

Цвірка

Будзіла вёску берасцянка. Такія спевы запомніў Кастусь Цвірка са свайго басаногага маленства.

Такі словаспеў змайстрачыў у аповесці пра людзей і былі свайё Язлённай Дубровы. Мне пашчасціла аднойчы бываць у яго бацькоўскай хаце, узірацца ў сад-агарод.

Фота Кастуся Цвірка

Як жа міла і беражліва захоўвае пісьменнік памяць пра свае радаводныя карані! Яго б урок любові і вернасці роднай мясціне — ды ў падручнікі дзецям!

Шкада, што цяперашняя малышня не вельмі шануе кнігі. А можна было б урок Цвіркі запісаць пад спеў берасцянка. А сам аўтар даверлівым, душэўным голасам павёў бы вучняў сцэжачкамі свайё вёскі ды апавядаў бы пра залатыя, дабрэнныя людзей. Іншых і не вадалася ў сцішаных хатах.

Паэт прызнаецца, што кожным разам, калі едзе ў вёску, як бы вандруе ў мінулае ды не прапускаў. Мне падалося, такі ўрок апісаў у свайё аповесці Кастусь Цвірка. Удава прыемна гэта ўсведамляць, чытаючы аўтограф на кнізе паважанага мню майстра слова Канстанціна Аляксеевіча Цвіркі: «Валодзь Ліпскаму — дзякуй, дружа, за ўсё! 24.04.2009 г.».

Дачны кот

Дачны кот з худымі рэбрамі расхадзіў свае круглыя вочы. Пазіраў на мяне боязна і ўмольна, як бы казаў:

«Падайце згаладаламо коцю што-небудзь на зуб».

Я еў бульбяныя піражкі. Не шкада, браце, але ці ўхваліш пачастоўе?

Кінуў у бок паласаціка паўпіражка. Падкраўся. Ухапіў. Паляцеў да брамы. Там мігам уплёў наедак. Зноў вярнуўся да мяне. Пазірае так, што лёгка чытаецца яго кардыяграма думкі: «Няўжо не кінеш яшчэ такой смакаты?...»

Кінуў. Не шкада. Толькі дзіва душыць: кот бульбу шаткуе, як мяса. Відаць, гаспадары кінулі яго на волі, каб лавіў мышэй. А ён, прывыкшы да гатовенькага, ходзіць па хатах, папрашайнічае.

Не выходзіць з галавы той паласацік. Ён зусім не казаць кат Максім, які карміў свайго гаспадара. І нават не кот Мурлыкавіч, які ўсіх звяроў напалохаў. Ён не ваявода, а папрашайка.

Шкада такіх катой.

Удвай шкада такіх людзей.

Агонь

Агонь у печы.

Вогненныя языкі асцярожна аблізваюць паленцы, як бы смакуюць, прымерваюцца, ці вартыя для спажывы.

Урэшце дайшоў дождж да адпачывальняй просьбітаў. Пачаў стукання ў глухія брамкі, у шкліны вокнаў, у шыферныя дахі. Ніхто не ўсміхаўся дажджу. Ніводзін лысагорца не выйшаў сустрэць яго.

І дождж зазлаваў.

Клікнуў да сябе суседнія чорныя хмары. І ўжо ж секанулі яны па поўнай. На хаты і агароды лілі ўсю ноч і ўвесь дзень. Лілі на ўсё, што трапляла на іх шляху.

Чуе дождж пра сябе непрыемную гаману лысагорцаў:

— Ну і ляпача другі дзень, як дурань.

Ні з хаты выйсці. Ні сабак выгуляць. Ні ў грыбы схадзіць...

Слухаў, слухаў дождж нагаворы на сабе, махнуў на лысагорцаў мокрым квачом:

— Жывіце, як ведаеце. А мяне болей не трывожце...

От і ходзіць з таго часу павер'і: што прасіў, прымай з удзячнасцю; калі даюць, не круці носам; што ёсць у прыродзе, тое ёсць і ў народзе. Не вылабучвайся!..

Баравік!

У ляснога барына — элегантная шляпа. Па ёй пазнаеш грыбнога верхаводу. Мадняк мяняе колеры свайго ўбору. То заказвае шляпу пад колер спелага жолуда, то пад колер жытнёвага хлеба, то пад колер бульбы.

Іду на сустрэчу з барынам лесу. Асцярожна ступаю па зялёным дыване, што расцелены пад лясазборам.

Рыхтую сэрца, каб ёкнула ад спаткання. Боязна ступаю каля згнілых елак. І... о цуд! З-пад ігліцы, прыкрыты перапрэлым лістом арэшны, усміхаецца мне сам Баравік!

Станаўлюся наўколенкі перад чарушніком. Дзякую за чаканую сустрэчу.

У бары сустрэўся з Барам! А дзікая вавёрка сіганула на тоўстую сасну. Дзесьці на пятым метры ад долу рэзка гармазнула. Здзіўлена пачала ўзірацца ў мяне і баравіка.

Дарэмна распуціла хвосцік, рыжуха. Не ахвярую табе знаходку. Сам чакаў сустрэчы з Барам. Ён сніўся мне яшчэ з зімы.

А вечарам, каля сажалкі, апанавалі мяне дзве вёрткі страказы. То падляццяць дужа блізка, то ўзвіхурацца ўгору, то сігануць да чароту.

Парны, сінхронны палёт! Як бы пешылі мяне. Як бы хваліліся свайё лоўкасцю. Як бы выпытвалі: «Ну што, зняў з трона Баравіка?...»

Стракозы стракаталі крыламі ажно да захаду сонца. І я ў думках лягаў на крылах радасці. Дык вось жа што можа зрабіць Баравік з грыбніком.

Давер

Верыць хачу табе, як сабе.

Да веры твайё іду. Зверыць з свайё жадаю.

Шлях ад майё веры да твайё — камяністы, горны, балотны.

Прайсці басанож па камяністай дарозе — ногі акрываваюцца. А ты ідзі, калі хочаш дайсці да веры, падобнай на тваю.

Узлезь на высокую гару. І не абарвіся. І не закружы галаву, не страч надзею. Тады ацоніш, у якім кошце высокая вера.

Прайдзі па балоце. Адолей хісткая купіны. Не валіся ў багну, бо трапіш да нячысціка. І згубіш веру.

Дык вось які вірлівы шлях ад майго да веру да твайго. Гэтае багацце збіраецца ўсім жыццём.

А растраціць давер можна адным мігам — неасцярожным словам, непрадуманым жэстам, маўклівай збрдай. На ўсё даволі аднаго неасцярожнага кроку. Ён і ёсць тая «лыжка поскудзі», якая псуе, знішчае давер.

Пра гэта думаю-раздумваю на вышніні сваіх гадоў.

Дожджык

Людзі на Лысай Гары хацелі дажджу.

А ён быў далёка-далёка. Ішоў па морах, стапах, пушчах. Але ж запомніў просьбу лысагорцаў. Пачаў прабівацца да іх праз неабдымныя прасторы.

паблізу і воддаль

Новае выданне — кніга праявістых твораў Міхася Стральцова — з'явілася ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Зборнік з трохсот старонак аповесцей і апавяданняў, у тым ліку «Адзін лапаць, адзін чунь» і «Загадка Багда-новіча», выйшаў у серыі «Напісанае застаецца», гаворыцца на сайце выдавецтва. Укладальнікам стаў Віктар Шніп. Мяркуюцца, што кожны год праект будзе папаўняцца чатырма-шасцю кнігамі. У планах стваральнікаў выдаваць менавіта тых пісьменнікаў, чые творы вытрымалі выпрабаванне часам.

Серыя «Бібліятэка школьніка» выдавецтва «Вышэйшая школа» прапаноўвае кнігу «Беларускі фальклор». У зборнік увайшлі легенды і паданні, прыказкі і прымаўкі, а таксама казкі. Выданне ўключае творы вуснай народнай творчасці і змяшчае спасылкі ў выглядзе QR-кодаў на аўдыязыскі найлепшых фальклорных матэрыялаў. Усе яны запісаны на тэрыторыі Беларусі ў XIX—XX стст. вядомымі вучонымі-фалькларыстамі, этнографамі, мовазнаўцамі і літаратарамі: А. Сержпутоўскім, П. Шэйнам, Е. Раманавым, К. Каганцом і іншымі. Выданне адрасавана шырокаму колу чытачоў і карысна ўсім, хто цікавіцца беларускай народнай творчасцю, духоўнымі набыткамі.

РІА «Новости» склала рэйтынг найбольш чаканых кніжных навінак восені, з якімі можа пазнаёміцца рускамоўны чытач. У ліку кніг — «Аднойчы ў Галівудзе» Квенціна Таранціна, «Рускі ў Англіі». Дапаможнік па беларыстыцы Барыса Акуніна, «Сарокі-забойцы» Энтані Горавіца, «Галандскі дом» Эн Пэтчэт, «Ісландыя» Аляксандра Лічэўскага, «Макавае мора» Амітаў Гош, «Страх і надзея. Як Чэрчыль выратаваў Брытанію ад катастрофы» Эрыка Ларсана, «Мы пачынаем у канцы» Крыса Угакера, «Абстрактнае мастацтва» Стэфані Стрэйн, «Каляднае парася» Дж. К. Роўлінг і іншыя. Ёсць у спісе і кніга для тых, хто «насталгіруе» па Савецкім Саюзе: гэта «Савдзяцінства» Юрыя Палякова, месца дзеяння якой — жніўняўская Масква 1968 года.

Твор «Як забіць літаратуру» Сухбата Афлатуні выпускалі выдавецтва «Эксмо». Лаўрэат «Рускай прэміі», фіналіст «Яснай палыны» і «Вялікай кнігі», аўтар разважае над палітыкай і ўнутраным жыццём сучаснай літаратуры як крытык. Унікальная хроніка апошніх гадоў: скандалы вакол літаратурных прэміяў, палеміка аўтараў, закрыццё старых часопісаў і адкрыццё новых — усё гэта сабрана пад адной вокладкай. Мэта кнігі супрацьлеглая назве. Сухбата Афлатуні расказвае, як выратаваць літаратуру ва ўмовах, калі яе імкнучца забіць літаральна ўсе, нават самі пісьменнікі.

Выдавецтва «Нікея» прадстаўляе кнігу «Дантэ, які бачыў Бога», дзе пра «Боскую камедыю» разважае Франка Нембрыні — італьянскі педагог і філолаг, які больш за 30 гадоў тлумачыць гэты сярэднявечны шэдэўр у самых розных аўдыторыях. «Уся «Боская камедыя» пабудавана на супрацьпастаўленні святла і цемры. Гэта паэма святла, прычым жыццё чалавека (як гэта бязлітасна апісана ў першай песні) з'яўляецца вопытам цемры, слепаты. Пачатак шляху — змрочны лес, месца, дзе рэчы ў цемры нераспазнавальныя. А значыць, іх немагчыма пазнаць і немагчыма палюбіць такімі, якія яны ёсць, гэта пекла, гэта смерць. Дантэ гаворыць нам: у пачатку шляху ўсё мы сляпыя, і сутнасць у тым, каб з'явілася нешта, што здолела б асвятліць наша існаванне і такім чынам даць нам магчымасць сапраўднага пазнання рэчаў, пазнання жыцця такога, якое яно ёсць», — піша аўтар.

Адно з 37 ацалелых старонак арыгінальнага рукапісу дэтэктыва «Сабака Баскервіляў» выставілі на аукцыён кампаніі Heritage ў ЗША за 198 тысяч долараў. Папера памерам 20 на 33 сантыметры знаходзіцца ў адносна добрым стане, і яе змест можна прачытаць без намаганняў. Выстаўлена на таргі прыватным калекцыянерам старонка — пачатак трынаццатага раздзела, дзе Шэрлак Холмс і доктар Ватсан абмяркоўваюць таямнічае забойства на балодзе і пытанне аб тым, ці варта арыштоўваць злагчына. Некаторыя скажы ў тэксе закрэслены рукой Артура Конана Дойла. У свой час для таго, каб разарклаваць кнігу, амерыканскае выдавецтва McClure, Phillips & Company папрасіла ў пісьменніка арыгінальны рукапіс і арганізавала рэкламнаю кампанію, у рамках якой раздала па адной старонцы рукапісу пакупнікам копіі кнігі.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Далман з Глыбоччыны, або Феномен знахарства

У «Беларускай навуцы» выйшла кніга Таццяны Валодзінай і Уладзіміра Лобача «Далман. Асоба і міф». Выданне прысвечана аднаму з найбольш цікавых знахароў Беларусі — Міхайлу Даламану з Віцебшчыны.

Якім жа быў пачатак даследавання? Пра гэта сказана ў «Прадмове»: «У ліпені 1992 г. у Расонскім раёне, амаль на самай мяжы з Расіяй, старэнькая бабуля, распавядаючы пра мясцовых шаптух, што дапамагалі людзям ад розных хвароб замоўленай вадзічкай, раптам прыгадала надзвычай «большога знахара Далмана», які жыў недзе за Глыбочкім і дапамагаў «ад усяго».

Звесткі былі цікавыя, але даволі няпэўныя, спраўдзіць іх падавалася немагчымым. Але год за годам, у экспедыцыях на Полаччыне і Ушаччыне, Лепельшчыне і Глыбоччыне, у ваколіцах Докшыцаў і Шаркаўшчыны гэты «большы знахар», але ўжо з устойлівым найменнем «Далман», гучаў у аповедах вясцоўцаў усё часцей. Дзесяткі, а то і сотні ўдзячных успамінаў маглі адрознівацца паміж сабой у дэталі, але зводзіліся да аднаго: легендарны Далман лекаваў людзей ад самых разнастайных хвароб, пазбаўляў ад немачаў хатнюю жыўлу, меў прарочы дар і спгадлівую,

чалавечную натуру. Уяўленне малальнага мудрага вясковага дзеда, патомнага знахара, які атрымаў дзівосны дар ад прапрадзедаў, як аб гэтым пісалася ў этнаграфічных зборніках XIX — пачатку XX стагоддзя».

У 2012 годзе, праз 20 гадоў пасля першай згадкі, экспедыцыйныя шляхі прывялі да невялікай вёскі на Пастаўшчыне Верацеі. І там удалася пагаварыць з дачкою самога Далмана — Ксеніяй Міхайлаўнай. Як высветлілася, спярша па старых здымках, Міхайл Уладзіміравіч Далманаў — прадстаўнік дваранскага роду. Нечаканая акалічнасць у звязку з традыцыйным

знахарствам, носыбіты якога былі выхадцамі з самых народных глыбін, з сялян!

Аўтары кнігі пра Міхайла Далманава, падрабязна разглядаючы саму асобу знахара, звяртаюцца да характарыстык феномена знахарства. Даследаванне, сабранае па крупінках з многіх сведчанняў людзей, якім даводзілася сустракацца з Далманам, чытаецца як унікальная энцыклапедыя народнага жыцця. Хаця аўтары і сцвярджаюць: «Прапанаваная чытачу кніга — гэта не гістарычнае даследаванне ў класічным разуменні, але спроба ў галіне антрапалагічнай феноменалогіі, калі прыярэтэтай стае асоба ўнікальнага чалавека ў практыцы на спецыфіку культурна-ландшафтнага краю і адметнасці эпохі, якія ў суплёце і спарадзілі непаўторную легенду, што дагэтуль жыве ў вёсках і мястэчках Падзвіння».

Выдавецтва «Беларуская навука», прапаноўваючы кнігу пра Далмана ў серыі «Фальклор нашага краю», раіць пазнаёміцца з даследаваннем этнографам, фалькларыстам, краязнаўцам, а таксама ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай роднага краю.

А набыць кнігу Таццяны Валодзінай і Уладзіміра Лобача можна ў кнігарні «Акадэмікніга» ў Мінску.

Сяргей ШЫЦЬКА

Падарожжа па дзівосным лесе

Займальныя гульні, рэальныя і метафарычныя, — тое, чым прыцягвае маленькага чытача Кацярына Хадасевіч-Лісавая. Не абышлося без гэтага ўжо неабходнага для творчасці пісьменніцы складніка і ў новай кнізе. Сёлета ў Выдавецкім доме «Звязда», дзе выйшла значная колькасць твораў гэтай аўтаркі, пабачыла свет казачная аповесць «Прыгоды лісачкі Красуні» (серыя «Казкі кніжнай феі»).

Праілюстравала адрасаваную дзецям малодшага школьнага ўзросту кнігу Вольга Шпакоўская. Відавочна, мастачка нагхнялася найлепшымі прыкладамі, таму некаторыя персанажы, у тым ліку галоўная героіня, знешне нагадваюць дыснейскіх (хто глядзеў мультфільм «Ліс і сабака», зразумее, пра што гаворка).

Перад чытачом, як вынікае з анатацыі, абалынная і вясёлая героіня лісачка Красуня, якая вырашыла перасяліцца ў Дзівосны лес з мегаполіса. У яе гарадскім мінулым ёсць таямніца, якую Красуня не спішаецца адкрываць. На новым месцы героіня знаходзіць сяброў, і далей, згодна з традыцыямі апавядання, пачынаюцца нечаканыя прыгоды і незвычайныя здарэнні. Абядае Кацярына Хадасевіч-Лісавая і сапраўдную дэтэктыўную гісторыю.

Дзесяць гісторыяў складаюць змест казачнай аповесці: «Лісачка-навасеўка»; «Лісачка нямодная»; «Лісачка — прынецса фон баранеса і вядзьмак»; «Лісачка і небяспечнае здарэнне»; «Лісачка — апавядальніца жahlіўчыкаў»; «Лісачка наймае дэтэктыва»; «Лісачка адкрывае таямніцу»; «Лісачка і самы шчаслівы дзень»; «Лісачка і чупакабра»; «Лісачка, вампір і кава для мядзведзя». Кожная раскрывае тую ці іншую падзею і дазваляе не забывацца ў стуркутуры даволі аб'ёмнага твора. Аўтар здолела стварыць добра арганізаваны свет, дэталіма падобны да рэальнага.

Ёсць у ім, напрыклад, збор на Вялікай палыне, лесавік, які кіруе своеасаблівай дзяржавай, дзе ўсе

з самых вядомых відаў жывёл прадстаўлены звычайнай сям'ёй. Кожны герой вылучаецца найперш характарам, таму без спрачак і неспадзяванак, натуральна, не абышлася. Увесь сюжэт нагадвае ўсё тую ж своеасаблівую гульні, дзе кожнаму адведзе на свая роля — нібы ў спектаклі, які павінен захапіць глядача.

У адрозненне ад некаторых пісьменнікаў, Кацярына Хадасевіч-Лісавая не баіцца судакранання з сацыяльнымі сеткамі, спадзеючыся ў тым ліку і на неабходную рэкламу. У канцы кнігі аўтар прапануе ўважлівым чытачам паўдзельнічаць у цікавай гульні — «Квэсце па Дзівосным лесе». Гэта вандроўка па старонках выдання ў пошуках канкрэтных вываў — стракозак.

Згодна з умовамі, трэба зрабіць сэлфі з кнігай «Прыгоды лісачкі Красуні», размясціць фота з хэштэгам #lisachka на сваёй старонцы ў Instagram (яна павіна быць адкрытай), а ў каментарыі пад публікацыяй згадаць аўтара @kaciaryna_khadasevich_lisavaya і напісаць колькасць знойдзеных стракозак. За правільныя адказы і прыгожыя сэлфі пераможцы атрымаваюць электронную паштоўку — «3 Дзівоснага лесу».

А каб бацькі і іх дзеці канчаткова ўпэўніліся, ці патрэбна ім кніга пра лісачку Красуню, стваральнікі змясцілі на вокладку выдання спасылку на буктрэйлёр.

Юўгенія ШЫЦЬКА

У промнях і цені вядлікага таленту

Актрыса тэатра і кіно Аляксандра Клімава ўвайшла ў плеяду творцаў, якія складаюць залаты фонд беларускай культуры і мастацтва. Яна паспела папрацаваць у тэатрах Магнітагорска, Масквы, Адэсы, Харкава і Кіева, аднак не будзе памылкай сказаць: увесь свой талент Аляксандра Іванаўна аддала беларускай сцэне — Нацыянальнаму акадэмічнаму драматычнаму тэатру імя Максіма Горкага. Сёння, 1 кастрычніка, — роўна 100 гадоў з дня нараджэння заслужанай артысткі БССР, народнай артысткі СССР і БССР.

Першыя крокі да поспеху

Аляксандра Клімава нарадзілася ў вёсцы Затабоўск Кастанайскай вобласці Казахстана ў шматдзетнай сям'і. Дзяцінства і юнацтва прайшлі ў Магнітагорску, дзе скончыла сярэднюю і музычную школы, а ў 1941 годзе пачала працаваць на металургічным заводзе. Першыя крокі ў акцёрскім мастацтве зрабіла на сцэне Магнітагорскага народнага тэатра. У час Вялікай Айчыннай вайны выступала ў ваенных шпіталях. У 1942 годзе Аляксандру Клімаву запрасілі ў Магнітагорскі драматычны тэатр імя Аляксандра Пушкіна. Ужо на гэтай сцэне да яе прыйшоў першы поспех. Тут яна сыграла Алену Мядзведзеву («Слава» В. Гусева), Кацю («Варвары» М. Горкага), Аню («Вішнёвы сад» А. Чэхава) і іншых герань.

У 1945 годзе Аляксандра Клімава паступіла ў Вышэйшае тэатральнае вучылішча імя Міхаіла Шчэпкіна ў Маскве, стала вучаніцай славутай актрысы Веры Пашэннай. Падчас вучобы прымала ўдзел у спектаклях Малога тэатра, а ў 1949 годзе атрымала запрашэнне ў Адзкі рускі драматычны тэатр імя Андрэя Іванова. У 1951—1954 гг. працавала ў Кіеўскім рускім драматычным тэатры імя Лесі Українкі, дзе стварыла натхнёныя вобразы маладых класічных герань: Машы («Жывы труп» Л. Талстога), Ніны («Маскарад» М. Лермантава) і іншых. У 1954—1956 гг. Аляксандра Клімава іграла ў Харкаўскім рускім драматычным тэатры імя Аляксандра Пушкіна. У 1956 годзе актрыса атрымала запрашэнне ў Мінск, у Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР імя Максіма Горкага, на ролю Камісара ў «Аптымістычнай трагедыі» Усевалада Вішнеўскага. Як адзначаюць у тэатры, з гэтага моманту і да канца жыцця творчы лёс Аляксандры Клімавай звязаны з эпохай развіцця тэатральнага мастацтва Беларусі.

Прынцыповасць і дабрывя

Мужам Аляксандры Клімавай быў акцёр Андрэй Душачкін-Карсакоўскі. Ён прыхаў у Мінск (як раней і ў іншыя гарады) толькі з-за жонкі, якой прапаноўвалі тут галоўныя ролі і перспектывы ў прафесіі. Як артыст ён, напэўна, дацягнуў бы значна больш, калі б застаўся ў родным Кіеве, дзе працаваў у тэатры імя Лесі Українкі. У свой час Андрэй Валяцінавіч і вярнуўся на радзіму, праўда, ненадоўга: у Мінску ўжо рос сын Андрэй, якому быў патрэбен бацька. На вяртанні насталя Аляксандра Клімава.

Няхай Андрэй Душачкін-Карсакоўскі сыграў шмат роляў, у тым ліку ў тэатры Горкага, у прафесіі ён адбыўся больш як педагог: шмат гадоў быў выкладчыкам у тэатральна-мастацкім інстытуце. З кар'ерай акцёра не атрымалася — творца знаходзіўся ў цені таленту жонкі і свядома адыйшоў на другі план. Магчыма, і ў штодзённым жыцці гэтым творчым асобам было нялёгка. Аляксандра Іванаўна ніколі не належаў да быту.

Іх сын Андрэй Душачкін мала ўзяў ад напорыстага характару маці. Як заўважаюць сябры і калегі, далікатнасць, мяккасць, дыпламатычнасць — усё гэта ад бацькі. Сам акцёр адзначае: «Мне пашанцавала». Аднак за гэтым стаіць вельмі многае, у тым ліку асаблівае выхаванне.

Рэплікі падчас відовішча

Нарадзіцца ў вельмі вядомай сям'і — складаная доля. Гаворка тут найперш пра з'яву, пра якую ў сына Клімавай і Душачкіна пытаюцца ледзь не кожны раз на інтэр'ю: што трэба для таго, каб выйсці з ценю таленавітых бацькоў, як знайсці ўласны шлях, як зрабіць сабе імя ў мастацтве... Часта заслужаны артыст Беларусі Андрэй Душачкін адказвае: «Мне пашанцавала». Аднак за гэтым стаіць вельмі многае, у тым ліку асаблівае выхаванне.

Фота БелТА.

Аляксандра Клімава.

На фарміраванне асобы можа паўплываць любая дэталі, і пастаяннае знаходжанне маленькага Андрэя ў тэатры, дзе яму, між іншым, было вельмі цікава, зрабіла сваю справу. Спраба аддаць дзіця ў садок не ўдалася — ён катэгарычна адмовіўся туды хадзіць. Бацькі былі вымушаны браць з сабой на працу (а гэта не толькі знаходжанне на рэпетыцыях і спектаклях, але і гастролі па Савецкім Саюзе), з чым звязана шмат непаўторных гісторыяў. Адна з найбольш запамінальных здарылася падчас пастаноўкі. Вось як гэта ўспамінае Андрэй Андрэвіч у кнізе «Па той бок лютэрка»: «На спектаклі «Антоній і Клеапатра», дзе бацька іграў Цэзара, а мама, адпаведна, Клеапатра, я сядзеў у ложы на каленях у каргошчы з нашых сяброў. Потым у антракце узяў з таты аб'яцанне, што ў другім дзеянні ён надзене шлем з пяром, якія насілі высакародныя рымляне той эпохі (з гэтым шлемам я часта гуляў за кулісамі, і ён мне вельмі падабаўся). Па ходзе дзеяння тату-Цэзару гэты шлем быў зусім не патрэбен, але, каб я адчапіўся, ён паабяцаў... І калі я ўбачыў, што на галаве ў таты нічога няма,

Аляксандра Клімава ў ролі Камісара («Аптымістычная трагедыя», 1957 г.).

зароў на ўвесь тэатр, што гэта зусім не Цэзар, а мой тата, што ён абяцаў надзець шлем і не надзеў! Гледачы былі ў захапленні, акцёры — таксама, тату давялося павярнуцца да залы спінай, каб ніхто не бачыў, як ён рагоча. А я плакаў...»

Успамінаў і такое: «На спектаклі «Марыя Сцюарт» у самы трагічны момант, калі маму-Марыю вялі караць смерцю, усю ў чырвоным — уражальнае відовішча! — я пацягнуўся, пазяхнуў і на ўсю глядзельную залу вымавіў: «Зараз маме адсякуць галаву, і мы пойдзем дадому»».

Цягнуць сваю лямку

Адносіны з бацькамі Андрэй Душачкін называе сяброўствам. Але маці і бацька былі вельмі розныя людзі, у тым ліку па тэмпераменце. Іх аб'ядноўвалі

мастацтва і сын. Як успамінае акцёр, Аляксандра Клімава служыла тэатру з поўнай аддачай, самазабыўна. У дзень спектакля, калі яна настрайвалася на ролю, у доме ўсё замірала. Часта Андрэй Душачкін-Карсакоўскі браў сына, і яны гадзінамі гулялі, каб не замінаць падрыхтоўцы актрысы. Усе праблемы і свае прафесійныя перажыванні яна несла ў сям'ю, абрушваючы на родных.

Сын акцёраў вельмі добра вучыўся ў інстытуце. На яго паступіла пяць заявак з розных месцаў. Кіраўнік курса Валерый Раеўскі запрашаў да сябе ў Купалаўскі... Аднак Андрэй Душачкін выбраў Руска тэатр. «Сам я меў намер ісці ў штат «Беларусьфільма»: надзвычай падабаўся свет кіно... Але на сямейнай нарадзе мама сказала: «Не дуры. Не перапыняй традыцыю, ідзі на Валадарскага, 5». Я паслухаўся і не шкадую. Заўсёды адчуваў сябе зусім самастойным творчым чалавекам і не мучыўся тым, хто і як мяне ўспрымае і што пра мяне скажа». Дарэчы, акцёр свядома працуе пад прозвішчам Душачкін, як Душачкін-Клімаў публікуе мастацкія творы.

Калі ігра сына ў спектаклі падабалася Аляксандры Іванаўне (так сын называў яе ў працоўны час), яна магла сказаць пра гэта, але наогул была захопленая сваёй творчасцю. За гады вучобы Андрэя Душачкіна яна прыйшла толькі аднойчы: паглядзець на яго ў дыпломным спектаклі.

Наколькі тэатральнае жыццё Аляксандры Клімавай было звязана з асабістым, колькі спустаўнальна можа быць творчая энергія, кажуць некаторыя запісы артысткі, надрукаваныя ў кнізе «Па той бок лютэрка». Напрыклад: «Мне споўнілася 55 гадоў. Я адчуваю свой узрост і фізічна, і маральна. Я нарадзілася на стыку бурных, неспасціжных эпох, якія толькі-толькі пачынаюць праясняцца. Аднак, як бы там ні было, трэба любіць сваю радзіму, край, дзе ты нарадзіўся. Яго беды павінны стаць тваімі, радасці — таксама! Дык вось, мне 55 гадоў. Фінал працоўнага жыцця. Час падводзіць вынікі, але я не ведаю, з чаго пачаць. Сёння мне трэба будзе скончыць працу ў тэатры і выйсці на заслужаны адпачынак. Стаж — 34 гады, хопіць. Нездарма сацыёлагі і біёлагі разлічылі так, што жанчына ў 55 гадоў павінна сысці на пенсію. Правільна, больш з яе выцягнуць няма чаго. Самы цікавы перыяд творчасці скончыўся. А я ўсё цягну і цягну сваю лямку, ніяк не магу спыніцца, сіл не хапае: ні маральных, ні матэрыяльных».

Пра такіх кажуць: «чалавек-эпоха»

За палову стагоддзя творчай працы ў тэатры імя Горкага Аляксандра Клімава сыграла больш за 80 галоўных роляў класічнага і сучаснага рэпертуару. Дарэчы, сыну найбольш падабалася яе акцёрская работа ў «Ледзі Макбет», «Рэтра», «Мілагучнай птушцы юнацтва». «Мама была з тых людзей, пра якіх кажуць «чалавек-эпоха», якія нараджаюцца, можа, раз у сто гадоў. Шмат такіх людзей не бывае, — расказваў Андрэй Душачкін у 2005 годзе, калі не стала Аляксандры Клімавай. — Дзяўчынка з простага сялянскага шматдзетнай сям'і з сібірскай вёскі прыехала вучыцца ў Маскву, паступіла і ўсёго, чаго хацела, у жыцці дамаглася. Перайграла столькі каралеў светскага рэпертуару! Я лічу, у мамы вельмі шчаслівы лёс. Яна прыгожа жыла і прыгожа памерла».

Аляксандра Клімава займала славу выдучай актрысы геранічнага плана і заваявала шырокае прызнанне тэатральна-грамадскай і гледачоў. Артыстка — кумір некалькіх пакаленняў, да яе творчай спадчыны звяртаюцца і будучыя звяртацца. Усцешна, што ў публіцы сёння ёсць магчымасць сачыць за працягам творчай дынастыі: на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага можна ўбачыць не толькі Андрэя Душачкіна, але і яго сына Аляксандра.

Р. С. Сёння ў 12.30 на Усходніх (Маскоўскіх) могілках запланавана ўрачыстае мерапрыемства, у якім прымуць ўдзел прадстаўнікі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага, сям'я Аляксандры Іванаўны і прыхільнікі таленту актрысы, а ў 14.00 пройдзе памятная сустрэчна ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Гіпнатычная санорнасць

На пачатку мінулага месяца ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася выстаўка жывапісу, графікі і скульптуры «Мой Мінск — маё натхненне», прымеркаваная да Дня горада (нагадаем, што яго ў сталіцы святкавалі 11 верасня). Непасрэдна ў дзень свята да выстаўкі была далучана яшчэ і міні-экспазіцыя «Мода. Музыка. Маладосць», што размясцілася ў сумежным памяшканні. Разам яны ўтвараюць як бы адзіную прастору, якая адкрыта для наведвання да 14 лістапада. Расказваем, чым адметная экспазіцыя.

Мінск натхняе

Увазе наведвальнікаў выстаўкі з запамінальнай алітэрацыяй у назве «Мой Мінск — маё натхненне» прапанаваны жывапісныя, графічныя і скульптурныя фантазіі розных аўтараў, выяўленыя ў канкрэтных творах, прысвечаныя сталіцы і яе гісторыі. Храналагічныя рамкі экспазіцыі ахопліваюць прамежак часу ад сярэдзіны XX да пачатку XXI стагоддзя. Сюжэты ж твораў, наадварот, часава неабмежаваныя (напрыклад, асобныя аўтары нярэдка звяртаюцца да гістарычных пейзажаў).

Мастакі, аднак, сваёй творчасцю рассяваюць не толькі часавыя межы, але і межы фігуратывнасці. Так, асобная зала на выстаўцы цалкам адведзена пад абстракцыянісцкія творы. У іншых памяшканнях таксама маюцца карціны з нефігуратывнымі выявамі ды ўмоўныя скульптурныя формы. Апроч іншых, прадстаўлены творы Васіля Зянько, Анатоля Кузняцова, Уладзіміра Слабодчыкава і Максіма Пятруля. Пералічаных творцы працуюць пераважна на ніве беспадметнасці (ці хаця б на суседняй з ёю). Тым не менш і ў чымсьці экспрэсіянісцкія скульптуры Слабодчыкава, і абстрактныя кампазіцыі Зянько аб'яднаны адной агульнай тэмай — Мінскам.

Як вы разумееце, горад перад наведвальнікамі паўстае не проста «ў розных настроях, розных порах года ды розных гістарычных перыядах», як заяўлена ў суправаджальным тэксце, але яшчэ і ў розных вымярэннях... Маецца на ўвазе не толькі фізічная велічыня, плоскасць (хаця карціна, напрыклад, ляжыць у адной плоскасці, тады як скульптура — у некалькіх), колькі асобны творчы метад, арыгінальнасць мыслення і светаўспрымання аўтара. Адзін мастак бачыць Мінск так, другі — зусім па-іншаму. Пры набліжэнні да палатна абодва яны абіраюць найлепшую форму для адлюстравання свайго бачання.

Гэткая розніца не ў апошняю чаргу забяспечваецца і часам, у якім нараджаецца твор, былім калектывнымі ўстаноўкамі. Творцы розных гадоў мала таго, што ўспрымаюць горад па-рознаму, дык яны яшчэ і літаральна глядзяць на розны Мінск. Работы на выстаўцы гэта наглядна дэманструюць. Калі на выявах 1950—1960 гг. — пераважна старыя кварталы, прадмесці ды вузкія вулачкі, аблямаваныя драўлянай

Уладзімір Жбанаў «Незнаёмка», 1997 г.

Заканамерна разам з натурай змянілася і эстэтыка яе адлюстравання. На месца рэалістычных палатнаў прыйшлі больш умоўныя, нерэалістычныя работы. Амаль фатаграфічная графіка змянілася яркім жывапісам з наўмысна скажонай перспектывай і невыразнымі лініямі, аўтары фіксуюць наваколле эскізна, эмацыянальна, пакідаючы замест канкрэтных вобразаў толькі сілуэты. Але час не стаіць на месцы, і паралельна яго бегу змяняюцца мастацтва і горад. Выявы новай эпохі прапануюць новае бачанне і, што цікава, рэтраспектывнасць. Сучасныя аўтары часта звяртаюцца да гарадской гісторыі, спрабуючы перастварыць яе.

Як відаць, цэнтральнае месца на выстаўцы належыць жанру гарадскога пейзажа. Сярод аўтараў гэтага напрамку прадстаўлены заўсёдня ў падобных экспазіцыях жанравікі (майстры мінскіх краявідаў Барыс Арачэў, Віктар Варламаў, Віктар Вярсоцкі, Абрам Кроль, Васіль Сумараў), так і невідавочныя аўтары (ад Уладзіміра Мудрогіна да Вячаслава Кубарава, ад Рыгора Сітніцы да Васіля Пешкуна). Цікава сачыць за тым, як увага аўтараў з гістарычнага цэнтра перанакіроўваецца на новыя ўскраіны раёны, як ад ідэі гарманічнага суіснавання прыроды і горада паступова пераходзяць да ідэі архітэктурнага дамінавання над наваколлем, а потым зноўку, вяртаючыся ў мінулае, настальгічна сумуюць па зеляніне.

Неспадзяваная вандроўка

Да Дня горада арганізатары выстаўкі «Мой Мінск — маё натхненне» назапасілі некалькі цікавых мерапрыемстваў. Адным з такіх стаў забаўляльна-пазнавальны квэст у межах экспазіцыі. Тым, хто вырашыў наведаць выстаўку менавіта ў святочны дзень, прапаноўвалася за ўзнагароду выканаць шэраг заданняў. На ўваходзе наведвальнікам уручаліся анкетныя з пытаннямі, прысвечанымі экспазіцыі. Уласна кажучы, сутнасць квэсту і заключалася ў тым, каб правільна адказаць на гэтыя пытанні. З дапамогай гульні арганізатары спадзяваліся зацікавіць наведвальнікаў, «прымусіць» быць уважлівымі.

Што сказаць, у іх гэта атрымалася! Не самая новая, аднак паспяхова і эфектыўная формула зноў спрацавала. Пытанні ў анкеце былі розныя, але, вядома, усе тычыліся экспазіцыі: ад загадак, у адказах на якія зашыфраваны тыя ці іншыя карціны, да пытанняў на веданне гарадской гісторыі і геаграфіі. За перамогу можна было атрымаць скідку на паход у іншы філіял Музея гісторыі горада Мінска. Пагодзімся, над узнагародай трэба яшчэ прапрацаваць — маглі і што-небудзь цікавейшае прыдумаць... І, хаця аўчынка яўна вырабу не вярта, ты ўсё адно як звяр'яцелы бегаш туды-сюды ў пошуках абеліскаў Перамогі і вылічваеш, колькі ж на выстаўцы коней... Дужа займальная атрымалася вандроўка.

Падобны інтэрактыў, з аднаго боку, дазваляе палыбіцца ў матэрыял, скараціць дыстанцыю паміж табой і прадметам мастацтва, уразумець сутнасць

пэўных твораў. З іншага боку, падчас выканання заданняў чалавек больш засяроджаны на дэталях, чым на агульным, і тым не менш... Калі арганізатары пажадаюць-такі аднавіць квэст, то ў якасці прынады дадзім вам некалькі падказак: вуліца — Зыбіцкая, лішняя — Ратуша, анічым — «Агні майго горада». Заінтрыгаваны? То наведайце выстаўку і пашукайце адказы самастойна. Прыемным дадаткам для вас стане патэфон, зараджаны старымі пласцінкамі: фонам іграе музыка.

Тры дзёрзкія «М»

На самай справе згаданы вышэй патэфон — экспанат іншай выстаўкі, якая дзёрзка ўрываецца на чужую тэрыторыю. Яе назва — «Мода. Музыка. Маладосць». Зноў алітэрацыя і зноў на санорны гук, нібыта музейшычкі хочучы нас загіпнатызаваць... Шчыра кажучы, ніхто і не супраць: прыемная мілагучнасць санорных зычных так заспакоівае, так улагоджае, што грэх скардзіцца. Тым больш зычліва гасціннасць куратараў музея і іх уважлівы падыход да арганізацыі выставак добра з гэтым рэзаніруюць. Камерная экспазіцыя «Мода. Музыка. Маладосць» па якасці выйшла проста-такі «гіпнатычнай»!

Рэчы мінчан 1950—1960-х гг.

У маленькім памяшканні, што прымыкае да выстаўкі «Мой Мінск — маё натхненне», сабраны ў вялікім мностве розныя рэчы, ахвяраваныя музею звычайнымі мінчанамі. Напрыклад, духі і старое адзенне (суенкі, туфлі на абцасах, пальчаткі, шалі), тэхніка і мэбля, часопісы і пласцінкі ды многае іншае. У музей людзі прыносілі нават свае асабістыя калекцыі, на збіранне якіх, між іншым, аддадзеныя жыцці: калекцыю фотакартак з кіназоркамі, збор кніг і трампласцінак. Назва «Мода. Музыка. Маладосць» як прыкладжаны адпаведнік знакамітаму Sex, Drugs & Rock'n'Roll пастуліруе максімалізм.

Усё зроблена з такой пільнай увагай да дробязей, што гэта, праўда, замілоўвае. Уявіце, арганізатары нават адшукалі старыя мінскія шпалеры, каб абклеіць імі сцены на выстаўцы! Акрамя таго, побач з любым прадметам наведвальнікі знойдуць кароткае апісанне, абавязкова прапушчанае праз прызму чьёй-небудзь асабістай гісторыі. Калі ты глядзіш на звычайнае вясельнае ўбранне, а побач чытаеш «У гэтай суенцы 26 красавіка 1967 года 19-гадовай Надзея Шмялёва брала шлюб з Уладзімірам Макейчыкам», ды і фотаздымак вісіць — гэта проста не можа не зачэпіць...

А яшчэ на выстаўцы можна паюхаць старыя духі!
Мікіта ШЧАРБАКОВ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Леанід Леўчанка «Мінск. Сакавік», 1982 г.

забудовай, то карціны наступнага дзесяцігоддзя паказваюць іншы горад: з бетоннымі гмахамі, вялікімі праспектамі, урбанізаваны і індустрыяльны. Прыгарадныя вёскі сталі ўскраіннымі мікрараёнамі, брук сасунуты асфальту, а цёмнае неба азарылі неонавыя агні.

Мушкецёрскі ход канём па подыуме

Пачатак сезона ў Музычным тэатры адзначыўся новай, даволі нечаканай па сваёй форме, пастаноўкай — мюзіклам Максіма Дунаеўскага «Тры мушкецёры», прэм'ера якога адбылася 23 верасня. Такім чынам, у рэпертуарнай афішы тэатра з'явіўся трэці спектакль на музыку Дунаеўскага; першыя два — «Лягушчы карабель» і «Мэры Попінс», прызначаныя для сямейнага прагляду, — на працягу многіх гадоў не страчваюць поспеху ў глядачоў.

Несумненна, гісторыка-прыгодніцкі раман Аляксандра Дзюма з'яўляецца тым літаратурным творам, да якога найбольш часта звяртаюцца кінематаграфісты і тэатральныя дзеячы ва ўсім свеце. А што датычыць мюзікла Максіма Дунаеўскага, які быў створаны ў творчай садружнасці з драматургам Маркам Разоўскім і пастаўшым Юрыем Рашанцавым, то ўпершыню ён быў пастаўлены ў 1974 годзе на сцэне маскоўскага Тэатра юнага глядача рэжысёрам Аляксандрам Таўстановам.

Спектакль набыў такую шырокую вядомасць, што ім зацікавілася высокае начальства ад культуры. І ўжо ў 1978 годзе рэжысёру Георгію Юнгвальд-Хількевічу было даручана ажыццявіць тэлевізійную экранізацыю гэтай пастаноўкі. Усё тая ж група аўтараў спешна прынялася за стварэнне новай версіі твора. Каб упісацца ў хронаметраж тэлефільма, прытым трохсерыйнага, Марку Разоўскаму давялося ператварыць лібрэта ў кінасцэнарый, істотна пашырыўшы яго. Адпаведна Рашанцаву і Дунаеўскаму трэба было стварыць пэўную колькасць новых музычных нумароў. Зразумела, работа кампазітара гэтым не абмяжоўвалася — тэлефільм патрабаваў іншага варыянта музычнай драматургіі.

І калі спектаклем «Тры мушкецёры» захапіліся толькі масквічы, то фільмам «Д'Артаньян і тры мушкецёры» — уся краіна. Фільм прымушаў па-новаму, з незвычайным захапленнем, перажываць усе перыяды знаёмага па кнізе сюжэта. А ўсё таму, што ў ім захапіліся імклівае развіццё падзей з напружанымі драматычнымі калізіямі, яркімі гераічнымі вобразамі, сакавітым гумарам і, самае галоўнае, — атмасфера і дух рамана Дзюма. Ролю музыкі ў гэтым фільме цяжка пераацаніць. Для расстаноўкі патрэбных сэнсаў і эмацыянальных акцэнтаў кампазітар выкарыстаў разнастайныя выразныя сродкі: ад рамантычна-ўзвышаных сімфанічных эпізодаў да балад і просценчыкаў песень.

Паралельна жыццё мюзікла працягвалася і на тэатральных падмостках — ужо ў пашыранай музычнай рэдакцыі. Яго і сёння ставяць у розных тэатрах Расіі і за яе межамі. У Беларускаму музычным тэатры нотнага матэрыялу гэтага твора не было, таму для пастаноўкі выкарысталі партытуру, па якой ставіўся мюзікл у сімферопальскім акадэмічным музычным тэатры.

Рэжысёр беларускай версіі «Трох мушкецёраў» Валерыя Чыгілейчык адзначае, што ў аснове сюжэта ёсць пастаноўкі ляжыць лібрэта Марка Разоўскага. Але пасля прагляду спектакля можна ўдакладніць: сюжэтна лінія ў ім развіваецца ўсё ж па матывах лібрэта Марка Разоўскага. Іншымі словамі, у аснове пастаноўкі ляжыць не літаратурны сцэнарый, а рэжысёрскі. І свараецца ўражанне, што Валерыя Чыгілейчык карысталася не столькі арыгінальным лібрэта драматурга, колькі сцэнарным рэжысёра сімферопальскага тэатра, вельмі істотна скараціўшы яго. Зрэшты, яна і сама прызначана, што асноўная ідэя пабудовы спектакля як шахматнай партыі, якую разгрываюць д'Артаньян і кардынал Рышэльё, запазычана з пастаноўкі гэтага тэатра.

Абатыса і Мілэдзі (Леся Лют і Наталля Дзяменцьева).

Відэафрагменты сімферопальскага спектакля, якія можна знайсці ў сеціве, ярка сведчаць, што матывы шахматнай партыі саваі адлюстраванне і ў яго сцэнаграфіі, дзе нават сцэна расчэрчана ў шахматную клетку. У мінскім спектаклі сцэнаграфія не настолькі адзначна шахматная, але сімвалы гэтай гульні праглядваюцца з кожным сцэнічным «ходам» гульцоў. Рэжысёрская канцэпцыя Валерыя Чыгілейчык заключаецца ў тым, што шахматная партыя паміж д'Артаньянам і Рышэльё становіцца скразным дзеяннем спектакля і сімвалізуе супрацьстаянне белых і чорных сіл. Адсюль і рэзка градацыя персанажаў: белыя — гэта сам д'Артаньян і яго акружэнне, а чорныя — Рышэльё і, адпаведна, яго акружэнне.

Цікава, што эпізод з шахматнай партыі прыдумаў Марк Разоўскі, прапуючы ўжо над кінасцэнарыем, аб чым ён расказвае ў адным са сваіх інтэрв'ю. Кардынал Рышэльё вельмі любіў шахматы, і драматург вырашыў выкарыстаць гэтую акалічнасць, надаўшы сцэне вярбоўкі д'Артаньяна выглед інтэлектуальнай гульні. У час кароткай аўдыенцы хітрамудры кардынал не стаў прамым тэкстам гаварыць, што хацеў бы бачыць храбрага гасконца сярод сваіх гвардзейцаў, а пачаў тлумачыць яму правілы шахматнай гульні, характарызуючы значэнне і матчымасіці кожнай фігуры на шахматнай дошцы: «— Это королева. Она ходит так, как угодно, и куда угодно. — Кому угодно? — Тому, кто играет...» Падчас гульні кардынал прапанаваў д'Артаньяну перайсці на яго поле. Здагадлівы гасконец адказаў, што яго сябры знаходзяцца на супрацьлеглым. Гэты невялікі эпізод з фільма стаў сэнсаўтаральным пры распрацоўцы структуры ўсяго спектакля, калі кожная новая сцэна аб'яўляецца як чарговы ход т у кардынала, то д'Артаньяна.

З улікам падзелу персанажаў на чорных і белых распрацоўваліся і іх касцюмы ў кантрастнай чорна-белай гаме. У выніку кардынал паўстаў перад глядачамі ў чорным, а д'Артаньян — у белым. А ў масах сцэнажартысты вакальнага ансамбля і балета, якія стваралі акружэнне кожнага з іх, з'яўляліся на сцэне ў выглядзе чорных і белых шахматных фігур. З гэтага ўжо становіцца зразумелым, што гістарычных касцюмаў на персанажах няма. І нават сцэнічных у іх традыцыйным разуменні. Бо, напрыклад, агульнавядома, што кардынальская мантыя можа быць толькі ярка-чырвоная, таксама як і кардынальская шапачка. Нездарма ж кардыналаў называюць пурпурнаосамі. Ды і Дзюма ў сваім рамана называе Рышэльё чырвоным кардыналам. Але ж справа тут не толькі ў знешнім выглядзе кардынала, але і ў самім падыходзе да функцыі касцюма ў гэтай пастаноўцы. Мастак Ілья Падкапаеў не ставіў перад сабой традыцыйную мэту: адлюстраванне пры дапамозе касцюмаў гістарычнай эпохі, стварэнне адпаведных вобразаў персанажаў

і падкрэсліць іх сацыяльны статус. Ён распрацаваў сучасную дызайнерскую калекцыю разнастайных касцюмаў у рэтрафутурыстычным стылі стымпанк, у якія і апрануты дзеючыя асобы. Праўда, тут ёсць выключэнне: маўклівыя манашкі на сцэну выходзяць усё ж у сваім традыцыйным выглядзе. Інакш глядач зусім не зразумеў бы, што падзеі адбываюцца ў манастыры кармелітак. А вось абатыса як пава выступае ў дызайнерскім уборы, але яе персанажа можна ідэнтыфікаваць па дыялогу з Мілэдзі. Дарэчы, вобраз Мілэдзі, нягледзячы на стыль касцюма, аказаўся адразу пазнавальным. Здаецца, што ён мог бы заставацца такім нават у гістарычнай калекцыі.

З улікам вышэйсказанага, не варта здзіўляцца, што спектакль пачынаецца як паказ мод. Усе персанажы спачатку ў літаральным сэнсе дэфіруюць па подыуме, а потым выстроіваюцца на сцэне ў шахматным парадку, дэманструючы свае касцюмы характэрнымі позмамі манекеншчыкаў. Хто ёсць хто — зразумець немагчыма. Другі акт пачынаецца такім жа модным паказам, але глядачы ўжо могуць пазнаць многіх персанажаў, якія праслі ідэнтыфікаваць у першым акце праз іх дыялогі і музычныя нумары. І тут хочацца правесці

Каралева і кардынал Рышэльё (Маргарыта Александровіч і Антон Заянчкоўскі).

паралель з пастаноўкай сімферопальскага тэатра. У тых ж відэафрагментах усе персанажы паўстаюць у гістарычных касцюмах, таму і пазнаюцца адразу. Дзякуючы гэтаму ствараецца адпаведная атмасфера і дух спектакля. І пры ўсім гэтым адчуваецца, наколькі расійская пастаноўка сучасная і арыгінальная. Да таго ж іх спектакль працягваецца тры гадзіны, а наш — паўтары.

Яшчэ да прэм'еры Валерыя Чыгілейчык адзначала, што ўсе музычныя нумары ў нашай пастаноўцы захаваўся. Сярод іх ёсць і тыя, якіх няма ў фільме, але былі ў першай маскоўскай тэатральнай пастаноўцы. Такім чынам, скарачэнні адбыліся за кошт размоўных сцэн. У выніку яны атрымаліся надзвычай лаканічнымі, а таму не зусім прыдатнымі для разумення паслядоўнасці і логікі падзей. У некаторых сцэнах гучала літаральна некалькі фраз, пасля чаго пачынаўся музычны нумар. І тут трэба адзначыць, што ў музычным спектаклі таксама павінна выразна прасочвацца дзеянне, тады і змест музычных нумароў, якія завяршаюць кожную сцэну, будзе мець большае эмацыянальнае ўздзеянне. Найбольш удалай у гэтым сэнсе атрымалася сцэна з алмазнымі падвескамі, дзе можна расачыць ход падзей і нават адчуць эмацыянальны стан герояў: распач, адчай, а потым трыумф каралевы, калі яна ўсё ж прадыявіла каралю злашчасны падвескі; хваляванне Канстанціна, якая балая, што д'Артаньян не паспее іх прывезці; радысць ад пачуцця выкананага абавязку самога д'Артаньяна. І цудоўныя музычныя нумары ў гэтай сцэне ўспрымаюцца як лагічнае завяршэнне ўсяго перажытага.

Безумоўна, самым моцным складнікам спектакля з'яўляецца яго музычная частка, над якой працавалі дыржор-пастаноўшчык Юры Галяс і вакальны кіраўнік Святлана Пятрова. Музычныя акцэнты тут расставлены інакш, чым у фільме. Там запіс ВІА і акцёрскі вакал, тут — жывы аркестр і прафесійныя вакалісты. А гэта ўжо зусім іншая палітра музычных і вакальных фарбаў. Цікава, што гука-шумавая партытура спектакля здэясніена пры дапамозе аркестра, у запісе ідуць толькі стукі і стрэлы.

Вельмі значная работа праведзена балетмайстрам Кацырнай Каваленкай. Танцы і пластычны малонак ўсяго спектакля заснаваны на сучаснай харэаграфіі і вызначаны яркай арыгінальнасцю. У некаторых сцэнах ёсць намеры на класічны танец і нават свесаабільная пародыя на яго — напрыклад, у сцэне Мерлезонскага балета, у якім удзельнічае сам Людовік XIII. Больш за тое, ёсць сцэны, дзе глядачам дэманструюцца танцы на пілоне. Усё гэта выглядае стыльна і эстэтычна, бо зроблена з мастацкім густам. Дастойнае месца ў спектаклі адводзіцца фехтаванню і сцэнічнаму бою, які прыўносяць у дзеянне дынаміку і яркія эмоцыі.

Падабраны і моцны склад акцёраў — на кожную ролю па два выканаўцы. У прэм'ерным спектаклі ў ролі д'Артаньяна на сцэну выйшаў Сяргей Спруць. Спачатку ён рэпэціраваў ролю Араміса, пра якую марыў нават не з таго моманту, як стаў артыстам, а з дзяцінства. І цяпер у яго дзве галоўныя ролі ў гэтым спектаклі, якія ён выконвае па чарзе. На прэм'еры ролю Араміса выканаў Мікалай Русецкі, які здолеў паказаць самыя характэрныя рысы гэтага героя — вытанчаны арыстакратызм і шчырую неабжнанасць. У вобразе мудрага Атоса, старэйшага з усіх мушкецёраў, паўстаў Арцём Хамічонок, а ў вобразе адкрытага праставатага Партоша — Сяргей Жараў. У ролі кардынала Рышэльё — Антон Заянчкоўскі, у камічнай ролі караля — Яўген Ермакоў, а ў ролі каралевы — Маргарыта Александровіч. Яшчэ адзін камічны вобраз — англійскага герцага Бекінгема, закаханага ў каралева — увасобіў Сяргей Суцько. Самы харызматычны жаночы вобраз — Мілэдзі — адлюстравала Наталля Дзяменцьева. У лірычнай ролі караля выступіла Наталля Чабёлка, а ў ролі ігравай абатысы — Леся Лют. У пастаноўцы заняты і іншыя яркія акцёры. І каб пабачыць усіх выканаўцаў, трэба проста прыйсці на спектакль, а яшчэ лепш — на абодва яго ставы.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Марыі КАЛЯДЫ

Віктар СКОРАБАГАТАЎ:

«Задача артыста — знайсці і выявіць для

Што лжыць на рабочым стале ў кабінце масцітага музыканта? Ноты? Дыржорская палачка? Ніколі не здагадаецца! Геаграфічная карта свету. Пэўна, такіа абсягі душы і кругагляду Віктара Скоробагатава, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, рэжысёра, прафесара кафедры спеваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, стваральніка «Беларускай капэлы» і геніяльнага, непераўздызенага спевака, чый лірычны барытон прагучаў у 800 творах.

Сёння, у Міжнародны дзень музыкі, наша ўвага, прызнанне і авачыі беларускаму карыфею музыкі, для каго яна — натхненне, паветра, муза, жыццё, лёс... Да таго ж гэтымі днямі спаўняецца 30 гадоў, як адбыўся першы канцэрт «Беларускай капэлы», дзе Віктар Скоробагатаў нязменны кіраўнік. Ну а зусім хутка сам маэстра адзначыць свой юбілей — 70 гадоў. Віктар Іванавіч уражае шырынёй зацікаўленняў, пацупцём гумару, шчырасцю, адкрытасцю. І імкненнем да дакладнасці, у чым дапамагае карта на стале, якая стала спадарожніцай усёй нашай гутаркі.

— Я нарадзіўся ў Мінску, а мае бацькі — зараз пакажу (глядзіць на сваю карту): тут Гомельшчына, а тут Браншчына — на стыку ёсць гарадок Сеўск, размешчаны на рацэ Сеў. А ў Мінску наша кватэра знаходзілася на вуліцы Стаханавскай.

— Дарэчы, адна з цяперашніх знакамітасцяў там — новы, нядаўна пабудаваны храм у гонар святога Іаана Прадцечы...

— Ён пабудаваны ў канцы вуліцы. Раней на гэтым месцы быў піанерскі сквер. Мой дом — № 4, а праз дарогу быў радком. Мама прыгатавала сніданак і пайшла мяне раджань! (смяецца) Мы любілі гуляць у скверы, але лічылі за лепшае пабегчы ў лес — паміж трактаравадскім пасёлкам і шарыкамі (шарыкападшыпнікавым заводам).

— І тады, гуляючы ў лесе, вы марылі пра музыку?..

— Не, канечне!

— А як прыйшлі да яе? Бацькі схілілі?

— Не, мае бацькі абодва па прафесіі педагогі, хача ў таты тры вышэйшыя адукацыі, і ён мог выкладаць практычна любы прадмет. Ён — асоба неверагодная. Мы з мамі самым блізім сябрам Грышам, помню, у 10 класе здавалі экзамены. І замест таго, каб вучыць, канечне, гулялі ў футбол. А заўтра ж хімія! Божа, які кашмар! Я кажу: «Пайшлі да майго бацькі!» Прыходзім: «Тата, раскажы нам». Ён паспеў раскажаць 15 білетаў. Грышка выцягнуў 14-ы, а я — 15-ы. Здалі лёгка і нязмушана. У таты можна было па любым прадмеце атрымаць цудоўныя веды. Я быў перакананы, што гэта натуральная ўласцівасць дарослага чалавека. Мы станем дарослымі і таксама будзем такімі разумнымі. Вядома, потым зразумеў, што гэта зусім не так. А памяць, слых, рытм — рэчы генетычныя. Слухаў па радыё песню, спадабалася — адразу запамінаў, выходзіў на вуліцу, спяваў. Гэта было для мяне натуральнай, звычайнай справай. Як хочацца ў футбол пагуляць — быў бы мячык.

— Як хочацца паспяваць — была б мелодыя!

— Зразумела, у нас былі ўрокі спеваў. І наша настаўніца Яўгенія Барысаўна, помню, за тое, што я сябе дрэнна паводзіў на ўроку, выклікала: «Ану хадзі да дошкі. У пакаранне за свае паводзіны будзеш спяваць адзін». Я праспяваў. Яна ўразілася: «Так, вечарам рэпетыцыя ансамбля «Рамантыкі!». У час майго дзяцтва звычайнай справай былі бойкі (мне пашчасціла: я трапляў у іх разоў пяць, не больш). І на кожным педсавеце ўзнікала пытанне, што рабіць. Яўгенія Барысаўна сказала: «Я разбіраюся з гэтымі хлопцамі. Яны стануць як міленькія, і ўсё з імі будзе ў парадку». Што яна зрабіла? Паклікала і гаворыць: «Давайце спяваць!» Пры гэтым зрабіла рэмарку:

«Ансамбль будзе толькі з хлопцаў, ні адной дзяўчынкі». Яны ўзрадаваліся, ім гэта спадабалася. І якое шчасце: амаль ва ўсіх аказаўся цудоўны музыкальны слых, неабліг голас. Ужо праз год гэты ансамбль стаў зоркай Мінска. І трапіць туды — ого-го! Для хлопцаў не прысутнічаць на рэпетыцыі было страшней, чым калі б выклікалі бацькоў у школу. Яўгенія Барысаўна выходзіла: «За тое, што ты сёння біўся, на рэпетыцыі цябе не будзе» і г. д. Яны ўсе сталі як шаўковыя...

— Ужо тады вы задумаліся пра музыку ў сур'ез?

— Здарылася адна выпадковасць. У ноч пасля ўрочэння атэстатаў мы, выпускнікі, гулялі па гарадзе. Я воль дыйшлі да плошчы Свабоды. На тым месцы, дзе каля Рагушы цяпер стаіць піраміда, быў фантачык. Селі, адпачываем. Я гляджу: на супраць — кансерваторыя, а побач з ёй, на тым месцы, дзе цяпер гасцініца «Еўропа», — музычнае вучылішча. Штосьці пацягнула паглядзець расклад уступных экзаменаў. Падумаў: паспрабаваць? Ды, паколькі ў школу я пайшоў у 6 гадоў, калі скончыў, было толькі 16. А па медыцынскіх паказчыках на вакал прымаюць з 18 гадоў — пакуль не скончыцца мутацыя голасу (але тады я паніяцца пра гэта не меў). І Яўгенія Барысаўна ўчыніла ў вучылішчы сур'езны скандал з-за таго, што ў мяне не бяруць дакументы. Сказала, што мутацыя даўно закончылася, усё ў парадку. Правярылі, звадзілі да ўрача: і сапраўды, мутацыя прайшла. Карацей, паступіў. Але мне надалучыла вучыцца яшчэ ў школе, а тут зноў: задаюць, пытаюць.

«Артыст працуе — ён павінен любіць твор, які выконвае, палюбіць. Калі ён выходзіць на сцэну, а яму твор не падабаецца, — хіба глядач гэта не ўбачыць і не пачуе? Ён пачуе, і пачуе. У артыста не бывае добры/дрэнны, падабаецца/не падабаецца — усё гэта прэрагатывы гледача: яму можа падабацца/не падабацца, гэта ён можа сказаць: добра/дрэнна. У артыста ўсё добрае. Тое, што ён выконвае, гэта яго работа».

— І што, вы кінулі?

— У нейкім сэнсе так. З Калініграда прыхаў кіраўнік Ансамбля песні і пляска Балтыйскага флоту на новых удзельнікаў. Яго прыцель, наш завуч, паклікаў мяне, кіраўнік ансамбля праслухаў. «Табе калі служыць?» — пытаюцца. «У лістападзе мне будзе 18, а цяпер сакавік», —

адказаваю. «Нічога, паўгода пабудзеш «воспітоном!». Ён патэлефанаваў бацькам, сустрэўся з імі, дамовіўся. Па тым часе ў армію — гэта ж ого-го! Як пачэсна! Паўгода я быў «воспітоном», а потым два гады служыў тэрміновую службу. Мае аднакурснікі, з кім я паступіў, ужо закончылі вучылішча, а я — толькі першы курс. Але мы ўсё роўна разам паступілі ў кансерваторыю! Падчас экзаменаў быў анекдатычны выпадак. Разам з мамі прыяцелем Валодзем, які потым працаваў у філармоніі, мы папярэдне займаліся перад салфеджыя. Я ведаў, што ў яго будуць экзамены: са слыхам цяжкавата. Я воль прывае Дзмітрый Браніслававіч Смольскі. Найграў мелодыю, яе трэба запісаць. Я запісаў, незаўважна падсунуў шпору Валодзею і іду на выхад. Ззаду чую: «Гэй, сядзь, можа, усё ж такі напішаш». Той падумаў, што я сыходжу з горыччу, што не спраўлюся з экзаменам, — недацаніў мяне.

Гэта на першым курсе вучылішча я думаў, як надалучыла вучыцца, увесь час шмат пытаюць і задаюць, таму з завальненнем паехаў у Калініград. Ды што чакала наперадзе! Наш хормайстар Зіновій Міронавіч Масарскі быў строга правіль: раз на тыдзень — абавязкова салфеджыя, раз на тыдзень — абавязкова тэорыя музыкі, у кожнага дапаможнік і, можна сказаць, індывідуальныя заняткі.

— Такім чынам, былі кветачка, а сталі ягадкі...

— Зіновій Масарскі адметны тым, што вольхоўваў вельмі цікавымі практыкаванымі слых, памяць. Ён сам з-пад Віцебска, з шановай сям'і, сярод родных — нават акадэмікі, скончыў піцерскую кансерваторыю. Былі там тры сябры — Красоўскі, Масарскі і Бранявіцкі, якія стварылі ансамбль «Дружба». Бранявіцкі ажаніўся з П'ехай і застаўся ў Піцеры. А Красоўскага і Масарскага размераквалі ў Ансамбль песні і пляска Балтыйскага флоту. Масарскі даваў феноменальны музычныя веды па выхаванні музычнага слыху, па выхаванні ўсяго, што датычыцца да музыкі. Ну, напрыклад. Ён пытаецца:

«Што такое канон?» Растлумачыў. «Во поле берёза стояла» ведаеш? — «Ведаю». — «Давай канонам роўна праз такт». Потым такое заданне: «Першы голас спяваеш пра сябе, другі — уголас. Калі хача 6 тры правядзенні зможаш, прыйдзеш скажаш». Я праз гадзіну прыйшоў. Тады ён гаворыць: «Памяняй месцамі». Я зноў праз гадзіну прыйшоў. Ён тады: «Абодва галасы пра сябе». Я прыйшоў праз дзень. Ён: «Колькі можаш?» — «Тры-чатыры правядзенні». — «Дадай яшчэ адзін голас».

— І вы прыйшлі праз?..

— Праз тыдзень, не раней, а то і больш. Ён жа разумее, што правярыць вучня тут немагчыма: толькі ты сам можаш зразумець, атрымліваецца ў цябе або не.

— Ну маглі ж схлусіць, напрыклад.

— Навошта? Я ўвесь час хадзіў і трэніраваўся. І ўрэнце здоліў тры галасы праводзіць. Ён тады: «Дадай чавёрты». Я прыйшоў дзесьці праз паўгода. Спачатку адзін голас спяваеш, а тры — пра сябе, потым другі спяваеш, а 1, 3, 4 — пра сябе і г. д. А потым усе чатыры — пра сябе.

— Вышэйшая матэматыка!

— Воль такое выхаванне па месцазнаходжанні кожнага голасу. А ў хоры? І тут Масарскі вучыў: «Побач з табой стаіць калега. Зрабі так (на рэпетыцыях, на канцэртах — няважна), каб у вас быў быццам адзін і той жа голас, аднолькава артыкуляцыя, гучнасць. А потым — з іншым суседам па хоры: зрабі так, каб утраіх вы былі адным цэлым. І так з кожным барытонам. А ззаду вас стаяць басы. Зрабі так з кожным басам». Яшчэ, помню, дзеляліся назіраннямі: воль інструмент быццам настроены, а слухаеш скрыпку — здаецца вышэй альбо ніжэй. Чаму? Розныя лады! І розныя прыжыжкі. І не толькі ў гэтым справа. Ёсць яшчэ адчуванне таго, што трэба прыўзняцца або апусціцца. Са струннікамі ў вакалістаў — падобная сітуацыя. Патлумачыў таксама, што нота дубль-бемоль яўна проціцца вышэй, а дубль-дыэз — наадварот.

— Парадокс, здавалася б...

— Так. Потым ужо, праз шмат гадоў, я пачаў думаць, а адкуль у яго гэтыя веды? Ён займаўся не толькі са мной — кожнага артыста хору выхваваў! І раптам мне ўспомнілася такая рэч. Піцёрская імператарская капэла была створана неапалітанцамі: Паізіэла, Чымароза, а яшчэ і барон з Аўстрыйскай дзяржавы чэх Эрнст Ванжура. Апошні да Пеіярбурга, між іншым, працаваў у Шклове, а да Шклова — у Вене. Ды вернемся да неапалітанцаў. Менавіта яны ўнеслі веды ў Імператарскую харавую капэлу, якая і стала асновай для харавога дыржыравання пеіярбургскай кансерваторыі. А чаму менавіта неапалітанцаў? Давайце паглядзім. Воль Палесціна (наказвае на карце на сваім стале). Як туды ішлі крывовыя паходы? Ну не праз Іспанію ж! Самы блізікі шлях — альбо праз Грэцыю, альбо праз Італію. Такім чынам, война ў Італіі было многа. А там яшчэ і езуіты, і хваробы. І вольны шмат бяздомных дзяцей. Іх збіралі пры манастырах, атрымлівалі сваёсаблівыя дзіцячыя дамы. Як яны называліся? Кансерваторыя. Менавіта так з сярэдніх вякоў называліся дзіцячыя дамы ў Італіі. Дзяцей там не толькі кармілі,

другі, трэці «сённяяшні» план публікі праз сябе»

але і вучылі. У тым ліку музыцы. А ў музыцы самае простае, чаму можна навучыць, — спевы, бо не патрэбны інструмент. Слых, памяць, рытм можна развіць без інструмента. І веды пераходзілі з пакалення ў пакаленне. Асабліва школа атрымалася менавіта ў неапаітанцаў. Неапаітанскія кампазітары зрабілі оперную рэвалюцыю, менавіта іх і сталі запрашаць у Пецярбург. Так гэтыя каштоўныя веды дайшлі і да майго настаўніка, а праз яго — да мяне. Дзякуючы гэтаму для таго, каб вывучыць оперу, мне спатрэбілася ўрокаў 7, максімум 8.

— За сваю музычную кар’еру вы выканалі неверагодную колькасць кампазіцый. А які персанаж для вас найбольш дарагі?

— Толькі 200 твораў праспяваў у абсалютна першым выкананні, а ўсяго ў рэпертуары каля 800, аб’ехаў 20 краін. У маім оперным рэпертуары 40 персанажаў. Лёг на душу герой Ніклаус з «Казак Гофмана» Жака Аффенбаха (пастаўка 1983 г.). У адной з рэцэнзій пісалі: «Калі б не такі Ніклаус, якім сыграў яго Скоробагатаў, то драматургічная пастаўка ідэя не спраўдзілася б».

Вельмі мне падабаліся Альмавіва ў «Жаніцьбе Фігаро», па-свойму Папагено ў «Чарадзейнай флейце» Моцарта. Вядома, Беларэцкі. Па сутнасці, гэта была мая ідэя — напісаць оперу на дадзены сюжэт. І я ўгаварыў Уладзіміра Солтана. Сам жа паставіў «Маэстра капэлы» Чымароза, «Фаўста» Радзівіла. Сярод маіх сцэнарных распрацовак — «Дзікае паліванне караля Стаха» і «Чужое багацце нікому не служыць» Голанда.

— А любімы твор ёсць?

— Артыст працуе — ён павінен любіць твор, які выконвае, палюбіць. Калі ён выходзіць на сцэну, а яму твор не падабаецца, — хіба глядач гэта не ўбачыць і не пачуе? І ўбачыць, і пачуе. У артыста не бывае добрых/дрэнных, падабаецца/не падабаецца — усё гэта прэрагатывы гледача: яму можа падабацца/не падабацца, гэта ён можа сказаць: добра/дрэнна. У артыста ўсё добрае. Тое, што ён выконвае, гэта яго работа.

— Шматлікія творы былі напісаны спецыяльна пад вас...

— Для мяне пісаў Леў Абельёвіч, Уладзімір Бабкоў, Сяргей Бельцоўкі, Галіна Гарэлава, Аркадзь Гураў, Эміль Наско, Яўгеній Паплаўскі, Дзмітрый Смольскі (напісаў для мяне 4 цыклы), Уладзімір Солтан, Валянціна Сярых, Эдзі Тырманд, Леанід Гуцін, іншыя кампазітары. Шкада, што Гуцін не стаў яшчэ і пісьменнікам. Мы з ім рабілі капуснікі. У яго пацупіць гумару і разуменне, што такое гумар, проста фантастычнае. Гэта быў бы наш Жванецкі. Мы калісьці на стары Навы год рабілі капуснікі і ў тэатры таксама, але толькі для супрацоўнікаў. І трэба было паміж нумарамі невялікія рэпрызы ўсталяваць. Год 1981, у нас тады была першая рэканструкцыя тэатра. Усё фак перапрабілі: яно ж было драўляным, стала каменным. А тады якраз пракадалі ў Мінск метро. І вось тэкст Лёні Гуціна: «Навіны дня. У той час як будаўнічыя арганізацыі горада, разварочваючыся ў патрэбным напрамку, перахаджаюць рабоче гарадскога транспарту, у факт нашага тэатра завершаны аддзелачныя работы станцыі метро «Оперны тэатр». У сувязі з чым адміністрацыя тэатра звяртаецца ў Мінгарвыканкам за прапановай аб перайменаванні нашага тэатра з тэатра «Ля Скал» у Метрапалітэн-Опера». Маленькае глумачанне. Побач з тэатрам ёсць кафэ. У першыя гады яго

існавання там на сценах былі намалеваныя горы, таму сярод мінчукоў кафэ называлі «Чорныя скалы», адсюль і «фалькларная» назва тэатра — тэатр «Ля Скал».

Яшчэ для мяне пісаў Сяргей Картэс. На вершы Максіма Танка ён стварыў вакальны цыкл «Закон захавання матэрыі». Адметны піцёрскі кампазітар Ігар Маціеўскі. Сам родам з Харкава, скончыў львоўскую кансерваторыю, паступіў у Піцер у аспірантуру, закончыў, стаў фалькларыстам. Адна з беларускіх аспірантак падарвала яму зборнік «Вянок» Максіма Багдановіча. Дык Маціеўскі калі прачытаў (расказаў мне), узрушыўся ад таго, што ўспомніў: на гэтай мове размаўляла яго бабуля.

— На беларускай?

— Так. І ён вывучыў беларускую мову! І стаў збіраць беларускі фальклор, прычым дзе: на Смаленшчыне, на Беласточчыне. Любімым яго пазтам стаў Максім Багдановіч. Мне таксама больш за ўсіх падабаецца Багдановіч.

Віктар Скоробагатаў (другі злева) з калегамі.

— У вас ідзе вялікі юбілей, гучная дата, 70 гадоў.

— Я звяртаў увагу неаднаразова, пачынаючы са службы ў ансамблі Балтыйскага флоту, што вельмі часта мой дзень нараджэння прыпадаў на выступленні. Пра якія гулянінкі магла ісці гаворка? Гэта катэгарычна немагчыма. Я настолькі да гэтага прывыкаў, што практычна ніколі не святкаваў. Дзень яго дзень, года асаблівага.

— Віктар Іванавіч, немагчыма не заўважаць ваш талент слова, майстэрства прамоўніцкага выступлення. Адчуваецца, што літаратура вам не чужая. Як звязаны ў вашай творчасці музыка і слова?

— Калі пасябруеш з такімі асобамі, як Уладзімір Мархель, Васіль Сёмуха, Рыгор Барадулін, то воляй-няволяй прыпадняжнеш ім. Ёсць такі часопіс «Роднае слова». Шмат гадоў ім кіраваў Міхась Шавыркін (вельмі шкада, але яго ўжо няма з намі). Ён за мной паўгода хадзіў, упроста зрабіць публікацыі па анталогіі беларускай вакальнай музыкі. Ён чакаў ад мяне артыкулаў пра Палацкі шытак, псалмы Сімяона Полацкага, «Жальбы», «Куранты» і гэтак далей. Каб ён адчапіўся, кажу: «Міхась, я пагаджуся толькі ў адным выпадку — калі побач з артыкулам будучы ноты». Ён сказаў: «Добра». І гады тры кожны месяц я даваў яму артыкул з нотамі (іх рабіла Ганна Барысаўна Каржанеўская).

А наконт прамоўніцтва... У тэатры была такая прымаўка ў 1980-я гады. «Ідзеш па горадзе, глядзіш афішы філармоніі: спявае Скоробагатаў, ідзеш побач з оперным тэатрам, глядзіш афішы: спявае Скоробагатаў, прыходзіш дадому, уключаеш тэлевізар: спявае Скоробагатаў, уключаеш радыё: спявае Скоробагатаў, уключаеш прас...» Цяпер гавораць па-іншаму: «Неасцярожна задаў пытанне Скоробагатаву — спыніўся хвілін на сорак».

— А як вы ставіцеся да чытання?

— У 1980-я ў адным з часопісаў выйшаў «Майстар і Маргарыта» Булгакава, а мой сябар Аркаша Гураў выпісаў яго і даў мне пачытаць. Мяне вельмі ўразіў гэты твор, і я гатовы быў чытаць яго бясконца!

— Стыль пісьма? Сюжэт?

— І тое, і другое.

— Думаецца, Булгакаў геній?

— Безумоўна. Калі я быў на стажыроўцы ў Ла-Скала, зайшоў у Рыме або

ўражанне, быццам напісана цяпер? Правільна — знайсці другі, трэці «сённяяшні» план і выявіць праз сябе для сваёй публікі — задача артыста. І тут важны інтанацыйны рад. Выявіць інтанацыйным радам сённяяшнюю рэальнасць. Калісьці мой калега Грыша Палашчук у якасці анекдота расказаў тое, што я абавязкова даводжу кожнаму свайму студэнту. Што такое інтанацыя? Інтанацыя, не змяняючы ні слова, ні рытму, ні музыкі, можна змяніць сэнс на 180 градусаў (спявае прыклад з Глінкі на вершы Пушкіна «Я помню чудное мновенне» яшчэ чытаю: «В душе настало пробужденіе», далей з абурэннем: «и тут опять явилася Т-ы»). Вось так жа я ствараў сваіх герояў, якіх іграў. Я не мяняў ні слоў, ні музыкі, ні мізансцен — знаходзіў уласны шлях. Напрыклад, на што я звярнуў увагу ў «Чароўнай флейце» ў Папагено: Паміна з таго часу як апошні раз з ім пачылася, ніводнага разу пра яго не ўспомніла. Таксама і Таміно. Ніхто не ўспомніў. Фінальная сцэна пачынаецца з абсалютнага мінуса, заканчваецца дуэтам Папагено і Папагены — абсалютны плюс. І я прыгадаў гэтую апошнюю сцэну ў фільме шведскага рэжысёра: яны сядзяць на дрэве, а падзеі адбываюцца зімой, і ўсё вакол пачынае расквечвацца. І тут я ўспомніў, як аднойчы амаль памёр мой тата. У яго была клінічная смерць. І ён вельмі змяніўся ў паводзінах. Я пытаўся ў яго, чаму так здарылася. Ён адказаў: «Разумееш, у той момант, калі я ўжо не быў жывы, але яшчэ не быў мёртвы, перада мной як кіно прайшло ўсё жыццё: ад нараджэння да смерці». Цяпер ужо вядома, што гэта за эфект: мозг шукае магчымасці вярнуцца да жыцця. І я раптам зразумеў, што адбылося ў той момант, калі Папагено вырашыў павесіцца і хлопчыкі спявалі: «Пастой! Пастой!» Дык вось я іграў Папагено, які павесіўся. У той момант, калі ён ужо не быў жывы, але яшчэ не быў мёртвы, перад ім прайшла яго мара, якія так і не спраўдзілася. Вось каго я іграў у «Чарадзейнай флейце». «Мне жыць на свеце нет, доброй ночи, живой свет», — і накідавае вярхоўку. Што адметна, на мой погляд, на гэты кавалек музыкі яўна абаяўся, калі пісаў «Зімовую дарогу», Шуберт. Бо менавіта з гэтых інтанацый і выраста «Зімовая дарога», сапраўдная трагедыя.

— Віктар Іванавіч, ваша дзецішча «Беларуская капэла» хутка будзе адзначаць 30-годдзе з дня першага выступлення. З чым вы прыйдзіце да яго?

— Мы ўзнавілі творы каля 200 кампазітараў. У іх ліку той жа Станіслаў Машношка. Хто ж цяпер не ведае пра тое, што ён мінчанін? А хто ведае яго творчасць? На той момант, калі мы пачалі адраджаць яго музыку, мінчане, акрамя славагата прозвішча, нічога не ведалі. Каб узнавіць, трэба знайсці ноты, прыйсці да ўсваднення таго, што гэта беларуская культура. Як ноты ўзнавілі, трэба прывесці іх у адпаведнасць з сучаснай нотаграфіяй, выканаць (а на гэта ідзе шмат часу), далей — зафіксаваць. Як пра Скарыну ёсць цудоўныя раманы «Напісанае застаецца», так можна пра нашу дзейнасць сказаць: «запісанае застаецца». Такім чынам, абавязкова зафіксаваць у аўдыёварыянцы, а пажадана — у відэа. Трэба выдаць гэтыя ноты, каб яны ўвайшлі ў працэс навування, каб яны ўвайшлі ў новае пакаленне беларускіх музыкантаў, якія б ведалі гісторыю сваёй культуры.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

Простыя рэчы

«Мастакі бліжэй нам, чым паэты...»

Не сакрэт, што паэтычны дуэт Соф'і Шах і Ізяслава Катлярова, вядомы ўзаемаперакладамі, вянкамі санетаў, грунтоўнымі паэтычнымі творамі на гістарычную тэматыку, з'яўляецца сямейнай парай. За дзясяткі сумесна пражытых гадоў яны сталі падобнымі адно да аднаго, і захапленні ў іх агульныя. Ізяслаў Катляроў — адзін з заснавальнікаў дзяржаўнай карціннай галерэі «Традыцыя», Соф'я Шах на працягу 17 гадоў яго дырэктарства заўжды дапамагала ў арганізацыі выступленняў. Пра тое, чым жывуць творцы, сённяшняя гутарка.

Фота з асабістага архіва І. Катлярова.

— Раскажыце, якім чынам вы, спадар Ізяслаў, спрычыніліся да заснавання карціннай галерэі ў вашым горадзе?
— Любое захапленне — ад захаплення самім жыццём. А якое жыццё без выяўленчага мастацтва?! Жывапіс — гэта паэзія, якую бачыш. Невыпадкова Забалодзі заклікаў: «Любіце жывапіс, паэты!» А ў мяне з'явіліся неск радкі, якія сталі падагульняльнымі ў адным з вершаў: «Художнікі мне бліжэй, чым поэты. Я жывопіс чытаю, как стихи...» Соф'я цалкам падзяляе гэтае меркаванне. Так сталася паэзія вольна амаль 30-гадовай нашай дачуцкі да галерэі «Традыцыя» імя Германа Пранішнікава. У наступным верасні будзем адзначаць яе юбілей.

Ініцыятарам і адным з заснавальнікаў я стаў па настойлівай просьбе мастака, чьё імя зараз мае гэтая дзяржаўная ўстанова культуры. Мы адразу ж вырашылі, што экспанавач будзем пераважна класічнае, традыцыйнае выяўленчае мастацтва. У нас выстаўлялі свае творы амаль усе народныя мастакі Беларусі і тыя, чья творчасць натхняецца рэальнасцю жыццёвых адчуванняў Радзімы і сябе ў іх. Кожная выстаўка — гэта яшчэ і знаёмства з творцамі, многія з якіх сталі нашымі сябрамі. Гаўрыіл Вашчанка па маёй ініцыятыве і пры садзейнічання тагачаснага губернатара Гомельшчыны Аляксандра Якабсона займаў сваю карцінную галерэю ў абласным горадзе. Сябравалі з Леанідам Шчамялёвым, Уладзімірам Стальвашонкам, Анатолем Бараноўскім, Валерыем Шкарубам, Уладзімірам Сулкоўскім, якіх, на жаль, ужо няма на свеце, уасобным імі на ўсе часы. Поўняц нас пражыгасцоў светаадчування нашы чыпераніяны сябры Васіль Шаранговіч, Віктар Альшеўскі, Святлана Курашова, Алена Бараноўская, Віталій Герасімаў, Эдуард Астаф'еў, Валерыя Маляхоў і Уладзімір Слабодчыкаў, які, дарэчы, надаўна стаў народным мастаком Беларусі... Каб пералічыць усіх, давядзецца заняць газетную плошчу, адведзеную для інтэр'ю. Пра кожную экспазіцыю і пісаў рэцэнзіі, якія друкаваліся ў рэспубліканскіх і расійскіх перыядычных выданнях. А колькі было натхняльных сустрэч... У выніку з'явіўся ў нас з Соф'яй паэтычны альбом «Перазоў», у якім пад рэпродукцыямі карцін змешчаны нашы вершы. Пра тое, як стваралася гэтая малюнічая кніга, можна раскажаць і нешта цікавае.

— Згадайце самае незвычайнае.

— Ініцыятыву правіла Соф'я. Яна першая і напісала свае вершы, прысвечаныя карцінам. А мне кожную раніцу прыносіла да пісьмовага стала той ці іншы твор, прапаноўваючы пісаць менавіта аб ім. І я вымушаны быў, бо адно — адмовіць ёй і зусім іншае — адмовіць твору. Міжволі прыгадаў, як Купрын пасля скандальнага разыходжання з жонкай зняў кватэру насупраць дома, дзе яна жыла, і кожны вечар прасіўся да яе на начлег. Тая прычэпапа на дзверы ахоўны ланцужок, і калі Купрын прасоўваў новы раздзел «Поедінка», над якім тады працаваў, прпускала яго. Але потым заўважыла, што ён падсоўвае ёй адзін і той жа раздзел. І не пусціла. Ён сідзеў на ганку і ледзь не плакаў: «Ну не пішацца, Маша! Пусці...» Ды, як яна сама піша ў мемуарах: «Мне было шкада яго, аднак я не ўпускала і прымусіла ўсё ж напісаць гэты класічны твор...» Ланцужка ў нашай кватэры ніякага не было, але ж...

Дарэчы, Соф'я не абмежавалася паэтычнымі творамі аб выяўленчым мастацтве. Яна пайшла далей — пачала малюваць сама...

— Што адбываецца ў галерэі акрамя выставак карцін? Які ўдзел у жыцці «Традыцыі» прымала ўсе гэтыя гады спадарыня Соф'я?

— Галерэя стала адным з цэнтраў культурнага жыцця не толькі Светлагорска. Вось што, у прыватнасці, скажаў аб ёй Шчамялёў: «Светлагорская галерэя мае самы высокародны, паучыцёвы, эстэтычны сэнс. Яна вучыць, але не паўчае. Яна ўдзячна ставіцца да тых мастакоў, якія ў ёй выстаўляюцца, і да ўсіх тых, хто ў ёй бывае. І на гэтую яе ўдзячнасць проста нельга не адказаць узаемнасцю». У нас лічыцца за гонар выстаўляцца не толькі мастакі Беларусі, але і іншыя краіны. І зараз пры нашым з Соф'яй садзейнічання можна пабачыць экспазіцыю твораў полірэалістаў з Санкт-Пецярбурга. Кожная выстаўка — гэта яшчэ

і шчырая сустрэча з мастаком. Праходзіць яна на такім адухоўным уздыме, што нашы госці ахвотна пакідаюць у фонд галерэі адзін, а то і больш сваіх твораў для папаўнення яе фонду, які зараз налічвае больш за 700 карцін і шмат скульптурных выяў малой формы. Менавіта галерэя наладжвала пленэры для жывапісцаў і скульптараў. Не толькі рэспубліканскія, але і міжнародныя. Аб значэнні фонду можна меркаваць і па тым, што ў свой час частка яго экспанавалася ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі і прайшла з сенсацыйным поспехам. Называлася экспазіцыя «Мастацтва са светлага горада». Дарэчы, Уладзімір Іванавіч Пракапцоў — даўні сябар галерэі. Ён і сам некалькі разоў выстаўляў уласныя творы ў нас. Галерэя мела дзве залы, а зараз іх пяць. Экспазіцыйныя магчымасці пашырыліся.

Што ж датычыцца Соф'і, то ўсе мае галерэйныя клопаты з самага пачатку былі і застаюцца яе клопатамі. Але гэтага ёй аказалася недастаткова, і яна сама стала мастакай. Удзельнічае ў выстаўках, а ў Азарыцкай школе, якую скончыла ў свой час, пастаянная экспазіцыя твораў займае ўвесь калідор аднаго з паверхаў будынка. Сама яна пра гэта засведчыла кнігай вянка вянок «І фарбамі спаваць паспрабавала». Спраба аказалася ўдалай.

— Што спадарыня Соф'і дае для літаратурнай творчасці малыванне?

— Для яе гэта вельмі натуральны працяг паэзіі слова. Фарбамі іншыя рэчы можна сказаць больш, чым літарай. Тут ёй часам удаецца вымавіць невымоўнае. І калі такое здараецца, адчувае сабе шчаслівай. Праўда, як сціпла прызнаецца яна, так бывае вельмі і вельмі рэдка. Знаёмства з самымі лепшымі мастакамі краіны, гутаркі з імі ў іх майстэрнях — вельмі добрая школа, калі хочаш вучыцца! Але ўсё залежыць ад светаадчування, ад падсвядомасці. Фарбамі малюваць словы, а словамі — фарбы, — вось што вызначае сутнасць яе панкненьняў.

— Якія сюжэты яна ўвасабляе, якіх герояў?

— Перш за ўсё, піша азарыцкія крававіды. Яны не толькі ціперашнія, але і тыя, што засталіся ў страчаны мініўшчыне. Ахвотна ўвасабляе партрэты блізкіх людзей. Адзін з іх прывесчаны самому Вашчанку. Яна напісала Гаўрыіла Харытонавіча на светлагорскай набіржэнай. І народны мастак быў прыемна здзіўлены, выказаў ёй сваю шчырую ўдзячнасць. Але калі мяне пытаюцца, чаму я праз 17 гадоў дырэктарства ўсё ж звольніўся з галерэі, паўжартам адказваю, што Соф'я ўсё часцей пачала падыходзіць да галерэйнага піяніна і некалькі разоў наватраўваць знаёма. Зразумей, што калі яна яшчэ і кампазітаркай стане, то спакою не бывае. А ў кватэры нашай, дзякуй Богу, піяніна няма. Вось і звольніўся... Ды калі сур'езна, то «звольніцца» са сваёй прыхільнасці да выяўленчага мастацтва немагчыма.

Татцяна БУДОВІЧ

зваротная сувязь

Сапраўднае і казачнае

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе працяг рамана Георгія Марчуча «Крык на хутары». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Івана Шамякіна «Вялікая княгіня». Апаляванні беларускіх і замежных аўтараў чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вичэрнім эфіры выхадных.

Для аматараў паэзіі па выхадных выходзіць праграма «Прачулым радком», якая гэтым разам прапануе вершы Ніла Гілевіча (да 90-годдзя з дня нараджэння паэта).

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складзе радыёспектакль «Родныя дзеці» па аднайменным рамане ў вершах Ніла Гілевіча. Прыхільнікам дзіцячага радыётэатра канал «Культура» прапануе адпаведныя сустрэчы ў суботу і нядзелю ў 10.05. Чытанні

для маленькіх ладзіцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У гэтыя дні гучаць старонкі кнігі Людмілы Рублёўскай «Прыгоды мышкі Пік-Пік». Штовечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, Сяргей Вахнік, дэкан філалагічнага факультэта БДУ.

У праграме магчымы змены. Расклад прадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

2 кастрычніка — 125 гадоў з дня нараджэння Мікалая Дучыца (1896—1980), жывапісца, графіка.

2 кастрычніка 90-годдзе адзначае Мікалай Ільніскі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

3 кастрычніка — 140 гадоў з дня нараджэння Людміра Міхала Рагоўскага (1881—1954), польскага кампазітара, дырыжора, творчасць якога звязана з беларускай музычнай культурай.

3 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння (1931—2020) Ірыны Савельевай, артыстка балета, педагога, заслужанай артысткі Таджыкскай ССР, народнай артысткі БССР.

4 кастрычніка — 280 гадоў з дня нараджэння Францішка Карпінскага (1741—1825), паэта-сентыменталіста, асветніка.

4 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксея Майсейчыка (1936—2002), літаратуразнаўца.

6 кастрычніка — 145 гадоў з дня нараджэння Яна Булгака (1876—1950), беларускага і польскага этнографі, майстра мастацкай краязнаўчай фатаграфіі, фальклорыста.

6 кастрычніка 75-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Пашкевіч, жывапісец, графік.

6 кастрычніка 60-годдзе святкуе Алена Рузэнка, мовазнаўца.

7 кастрычніка 85 гадоў спаўняецца Івану Цітаўцу, паэту-песенніку, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

8 кастрычніка — 190 гадоў з дня нараджэння Міхала Ельскага (1831—1904), скрыпача, кампазітара, музычнага пісьменніка.

8 кастрычніка — 125 гадоў з дня нараджэння Уры Фінкеля (1896—1957), крытыка, літаратуразнаўца. Пісаў на яўрэйскай і беларускай мовах.

8 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Утарушына (1921—1978), мастака дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, жывапісца, педагога.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

5 кастрычніка — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога на літаратурна-музычную імпрэзу «Восенскія паэтычныя чытанні» з удзелам групы паэтаў (14.30).

7 кастрычніка — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на творчую сустрэчу з Людмілай Воранавай «Залатая восень» (14.00).

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Татцяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзеі, Уладзімір Гілімаедаў, Вольга Дадзімава, Жана Запарыцкая, Анатоль Казлоў, Анатоль Крайдзіч, Віктар Кураш, Аляксей Марціновіч, Вячаслаў Нікіфарав, Мікалай Чарнігін, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдичны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для кореспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25, наменскі галоўнага рэдактара — 377-99-72, 224-66-74

адказы сакратар — 377-99-72, аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98, аддзел прэсы і паэзіі — 317-20-98, аддзел мастацтва — 317-20-98, бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс: 63856 — індыўдуальны; 63815 — індыўдуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРПЮКЕВІЧ. Нумар падпісаны ў друку 30.09.2021 у 11.00. Ум. друку арж. 3/72. Наклад — 660

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013. Заказ — 2634. Д123456789101112. М123456789101112

Рукпілісны прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэдакуюцца. Паэзія рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.